

Bakalářská práce

Výuka Sametové revoluce v rámci projektového vyučování na ZŠ

Studijní program:

B0114A300071 Dějepis se zaměřením na vzdělávání

Studijní obory:

Dějepis se zaměřením na vzdělávání
Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání

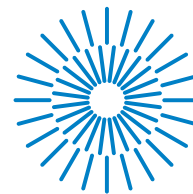
Autor práce:

Tereza Vaňhová

Vedoucí práce:

Mgr. Jan Divíšek
Gymnázium Jeronýmova Liberec

Liberec 2024

Zadání bakalářské práce

Výuka Sametové revoluce v rámci projektového vyučování na ZŠ

<i>Jméno a příjmení:</i>	Tereza Vaňhová
<i>Osobní číslo:</i>	P19000798
<i>Studijní program:</i>	B0114A300071 Dějepis se zaměřením na vzdělávání
<i>Specializace:</i>	Dějepis se zaměřením na vzdělávání Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání
<i>Zadávací katedra:</i>	Katedra historie
<i>Akademický rok:</i>	2020/2021

Zásady pro vypracování:

Cílem této práce je příprava, realizace a vyhodnocení dějepisného projektu, který bude mít za cíl seznámit žáky 2. stupně s průběhem a událostmi tzv. Sametové revoluce a ověřit, zda je pro tento tematický celek projektová výuka využitelná v praxi. V teoretické části si bakalářská práce klade za cíl charakterizovat projektové vyučování, popíše jeho přednosti i nevýhody. Dále projektové vyučování představí jako specifickou metodu edukačního procesu, jeho historii a porovná aspekty projektového vyučování ve srovnání s klasickými metodami výuky. Pozornost bude věnována i historickému pozadí událostí Sametové revoluce. V praktické části navrhne a ověří konkrétní projektové vyučování na téma Sametové revoluce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

tištěná/elektronická

Jazyk práce:

čeština

Seznam odborné literatury:

1. BLAŽEK, Petr a Jaroslav PAŽOUT. *Dominový efekt: Opoziční hnutí v zemích střední Evropy a pád komunistických režimů v roce 1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2013. ISBN 978-80-7285-166-5.
2. ČAPEK, Robert. *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnoticích metod*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3450-7.
3. DÖMISCHOVÁ, Ivona. *Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. 212 s. Monografie. ISBN 978-80-244-2915-1.
4. GARTON ASH, Timothy. *Rok zázraků*. Praha: Lidové noviny. Knihovna Lidových novin (Nakladatelství Lidové noviny). ISBN 80-710-6021-6.
5. HAVLŮJOVÁ, Hana a kol. *Paměť a projektové vyučování v dějepise*. Vyd. 1. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. 249 s. ISBN 978-80-87912-12-6.
6. HVÍŽDALA, Karel. *Výslech revolucionářů z roku '89*. Praha: Primus, 2000. ISBN 80-85625-12-1.
7. KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2016. 160 stran. ISBN 978-80-210-8163-5.
8. LABISCHOVÁ, Denisa a Blažena GRACOVÁ. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*. V Ostravě: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008. Scripta Facultatis philosophicae Universitatis Ostraviensis. ISBN 978-80-7368-584-3.
9. MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-863-6600-6.
10. SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize : (od listopadu 1989 do června 1990)*. Praha: Prostor, 2003. Obzor (Prostor). ISBN 80-726-0099-0.

Vedoucí práce:

Mgr. Jan Divišek

Gymnázium Jeronýmova Liberec

Datum zadání práce:

12. dubna 2021

Předpokládaný termín odevzdání: 29. dubna 2022

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. Milan Svoboda, Ph.D.
garant studijního programu

V Liberci dne 12. dubna 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitou v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce Mgr. Janu Diviškovi za odborné vedení a také za cenné připomínky a rady, které mi pomohly při zpracování této práce. Dále bych ráda poděkovala své rodině za podporu během studia. Stejně tak děkuji i mému snoubenci za jeho trpělivost a útěchu během studia.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá inovativní výukou 17. listopadu 1989 pomocí projektové výuky. Cílem je vytvořit a realizovat projektový den ve škole, který umožní hlubší pochopení tzv. Sametové revoluce a rozvoj kritického myšlení žáků. Projekt je navržen tak, aby byl snadno přenositelný a použitelný i v jiných školách. Výsledky ukázaly, že projektová výuka je efektivní a motivační metodou, která podporuje aktivní učení a občanskou angažovanost. Metodický materiál poskytuje pedagogům konkrétní nástroje pro implementaci této výuky.

Klíčová slova: Sametová revoluce, projektová výuka, projektový den.

Annotation

This bachelor's thesis deals with the innovative teaching of November 17, 1989 using project-based education. The goal is to create and implement a project day at school, which will allow for a deeper understanding of the Velvet Revolution and the development of students' critical thinking. The project is designed to be easily transferable and usable in other schools. The results showed that project-based learning is an effective and motivating method that promotes active learning and civic engagement. Methodical material provides educators with concrete tools for implementing this teaching.

Keywords: Velvet revolution, project-based education, project day.

Obsah

Seznam použitých zkratk	9
Úvod	10
1 Teoretická část	11
1.1 Vyučovací proces	11
1.2 Výukové metody	11
1.2.1 Klasifikace výukových metod	12
1.2.2 Klasifikace výukových metod z hlediska výuky dějepisu	13
1.3 Organizační formy výuky	14
1.3.1 Klasifikace organizačních forem	14
1.4 Projektová výuka.....	15
1.4.1 Projektová výuka a RVP	16
1.4.2 Výhody projektové výuky	16
1.4.3 Nevýhody projektové výuky	17
1.4.4 Projektová výuka v dějepise	18
2 Pád komunistického režimu	19
2.1 Mezinárodní situace v Evropě.....	19
2.2 Vývoj v Československu do roku 1989	21
2.3 Události roku 1989 jako předzvěst Sametové revoluce	25
2.4 17. listopad 1989	27
2.5 Situace po 17. listopadu	28
2.6 Komise 17. listopadu a tresty	33
3 Praktická část	35
3.1 Příprava projektu.....	35
3.1.1 Příprava projektu ve vztahu k RVP ZV	35
3.1.2 Příprava samotného projektu	36
3.2 Charakteristika školy a třídy	40
3.3 ŠVP pilotní školy	41
3.4 Realizace projektového dne	43
3.5 Reflexe	49
3.5.1 Reflexe od žáků	49

3.5.2	Reflexe od učitele dějepisu	49
3.5.3	Sebereflexe.....	50
Závěr		53
Seznam použité literatury		55
Seznam příloh.....		58
Přílohy.....		59
Příloha 1: Příprava na projektové vyučování.....		59
Příloha 2: Pracovní list Sametová revoluce		63
Příloha 3: Prezentace Sametová revoluce		69
Příloha 4: Foto komiksu 1. skupina		73
Příloha 5: Foto komiksu 2. skupina		74
Příloha 6: Foto komiksu 3. skupina		75
Příloha 7: Foto komiksu 4. skupina 1. část		76
Příloha 8: Foto komiksu 4. skupina 2. část		77
Příloha 9: Ukázkově vyplněný pracovní list z projektového dne		78

Seznam použitých zkratek

ČNR	Česká národní rada
ČR	Česká republika
KDS	Křesťansko-demokratická strana
KSČ	Komunistická strana Československa
NDR	Německá demokratická republika
NSR	Německá spolková republika
ODA	Občanská demokratická aliance
ODS	Občanská demokratická strana
OF	Občanské fórum
PL	Pracovní list
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
SNR	Slovenská národní rada
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
ŠVP	Školní vzdělávací program
VB	Veřejná bezpečnost
VONS	Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných
VPN	Verejnost' proti násiliu
VPN-ZDS	Verejnost' proti násiliu – Za demokratické Slovensko
ZŠ	Základní škola

Úvod

Výuka moderních dějin, konkrétně událostí spojených se 17. listopadem 1989, představuje klíčový prvek výchovy k demokratickým hodnotám a občanské angažovanosti. V rámci této bakalářské práce se zaměřuji na inovativní přístup k výuce těchto historických událostí prostřednictvím projektové výuky. Cílem je nejen zprostředkovat žákům hlubší pochopení významu tzv. Sametové revoluce, ale také podpořit rozvoj jejich kritického myšlení a schopnosti spolupráce.

Projektová výuka se ukazuje jako efektivní nástroj pro netradiční výuku, který umožňuje žákům prohloubit své znalosti a dovednosti prostřednictvím praktických aktivit a vlastního bádání. Základním cílem této práce je vytvořit a realizovat projektový vyučovací den na vybrané škole, který by byl následně použitelný a přenositelný pro další pedagogické pracovníky. Tento projekt bude koncipován tak, aby ho mohli pedagogové snadno implementovat ve svých třídách, čímž dojde k šíření inovativních metod výuky moderních dějin.

Pro potřeby této práce byla vybrána odborná literatura, která poskytuje teoretické zázemí pro projektovou výuku a současně analyzuje historické souvislosti a význam událostí 17. listopadu 1989. Klíčové zdroje byly vybrány s ohledem na jejich relevanci a aktuálnost, přičemž zohledňují jak didaktické aspekty, tak historický kontext. Použitá literatura zahrnuje jak publikace týkající se projektové výuky, tak publikace, ze kterých vychází historická část této práce.

Tato práce tedy usiluje nejen o teoretické zhodnocení, ale především o praktickou aplikaci získaných poznatků. Výsledkem bude konkrétní metodický materiál, který bude sloužit jako vzor pro výuku dějin tzv. Sametové revoluce formou projektové výuky, přičemž bude zohledněna potřebnost snadné implementace a přenositelnosti do různých školních prostředí.

1 Teoretická část

V rámci úvodní části budou představena hlavní teoretická východiska týkající se vyučovacího procesu, výukových metod, organizačních forem výuky a projektového vyučování. Zároveň tato část bude pojednávat o tzv. Sametové revoluci jako o historické události.

1.1 Vyučovací proces

Vyučování lze označit jako proces, během kterého učitel, který hraje v tomto procesu hlavní roli, záměrně a plánovitě působí na žáky tak, aby docházelo k rozvoji dovedností, kompetencí, znalostí, postojů a hodnotových orientací.¹ Rovněž si lze vyučování vysvětlit jako určitý druh lidské činnosti, díky které učitel a žák docházejí ke společnému cíli. Samotný vyučovací proces se skládá z několika hlavních faktorů, které jej ovlivňují. Jedná se zejména o cíle vyučovacího procesu, obsah, kooperaci učitele a žáka, metody, organizační formy, didaktické prostředky, které učitel používá, a podmínky, během kterých se vyučovací proces koná.²

Výuka může být definována jako institucionalizovaná forma výchovy. Lze ji chápat jako určitý systém zahrnující proces vyučování, cíle a obsah výuky a podmínky, determinanty a prostředky výuky. Výuka zahrnuje učení, což je činnost žáka, ale i vyučování, jakožto činnosti učitele, a jejich vzájemný vztah.³

1.2 Výukové metody

Pojem metoda vychází z řeckého slova „methodos“, které znamená cestu nebo postup. Termín výukové metody je tedy možné chápat jako záměrně uspořádané způsoby práce učitele, které směřují k vyznačeným cílům.⁴ Zároveň lze výukovou metodu vymezit jako

¹ DÖMISCHOVÁ, Ivona. *Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-802-4429-151, s. 20-21.

² SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1821-7, s. 118.

³ ZORMANOVÁ, Lucie. *Obecná didaktika: pro studium a praxi*. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4590-9, s. 22.

⁴ SKALKOVÁ, Jarmila, pozn. 2, s. 181.

„uspořádaný systém vyučovací činnosti učitele a učebních aktivit žáků směřující k dosažení daných výchovně-vzdělávacích cílů“.⁵

Jedním z úkolů výukových metod může být například zprostředkovat učivo žákům do takové podoby, ve které je pro ně pochopitelné. Dalším důležitým cílem výukových metod je vést žáka k samostatnosti. Žák si vytváří vlastní učební styl, svůj způsob, jakým se učí. Zanedbávání tohoto aspektu vede k neosvojení racionálních metod studia, např. k neschopnosti účelně vyhledávat a zpracovávat informace.⁶

Výukové metody však nemají za úkol pouze zprostředkovávat informace, nýbrž mají i funkci aktivizační, díky které jsou žáci motivováni a učí se ovládat postupy, úkony a techniky práce a myšlení. Další funkcí, kterou výuková metoda má, je funkce komunikační, kterou lze chápat jako součást a předpoklad veškeré pedagogické interakce, jež má být efektivní a smysluplná.

Výběr vhodné výukové metody závisí na osobnosti učitele, tj. na jeho metodické vybavenosti, zkušenosti. Dále na prostředí, ve kterém se činnost odehrává. Také na zvláštностech třídy, mezi které se řadí pohlaví, etnika či vztahy v kolektivu. Důležité jsou připravenost žáků a jejich úroveň zvládnutí plnění požadavků v konkrétním vyučovacím předmětu a samozřejmě samotný cíl výuky.⁷ Zároveň by učitel měl vybírat takové metody, které žáky vedou k motivaci. Ta přináší zvědavost a vede k připravenosti a produktivní činnosti.⁸

1.2.1 Klasifikace výukových metod

Klasifikace výukových metod je dodnes přetrvávajícím problémem.⁹ Metody není snadné roztrdit zejména pro jejich různorodost. Každý autor používá jiná kritéria. Je možné najít třídění podle logického postupu na analytické, syntetické, deduktivní a jiné metody. Dále se lze setkat s tříděním z hlediska fází výukového procesu, kde se metody dělí na motivační, expoziční, fixační aj.¹⁰

⁵ MAŇÁK, Josef, ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-731-5039-5, s. 23.

⁶ Tamtéž, s. 22-23.

⁷ Tamtéž, s. 50.

⁸ JULÍNEK, Stanislav. *Základy oborové didaktiky dějepisu*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3495-5, s. 162

⁹ SKALKOVÁ, Jarmila, pozn. 2, s. 184.

¹⁰ MAŇÁK, Josef, ŠVEC, Vlastimil, pozn. 5, s. 46.

Jedna z možných kategorizací, jež lze najít, je podle komunikačních faktorů. Zde se nacházejí nalézt čtyři faktory komunikace. Ty se dále dělí na dvoupólové, třípólové, čtyřpólové a pětípólové, a to podle vzájemné interakce, přičemž dvoupólová interakce je pouze žák a obsah.¹¹

Dalším možným dělením, které existuje, je dělení podle kritéria stupňující se složitosti edukačních vazeb. Takto je možné dělit výukové metody na klasické, aktivizující a komplexní. Ke klasickým metodám patří metody slovní, jako jsou vyprávění, přednáška, rozhovor, metody názorně-demonstrační, což mohou být instruktáž nebo předvádění a pozorování. Patří sem také dovednostně-praktické metody, jako jsou napodobování, manipulování. Aktivizující metody lze rozdělit na metody diskusí, situační anebo například didaktické hry. Mezi komplexními výukovými metodami je možné najít například frontální výuku, brainstorming, projektovou výuku nebo učení v životních situacích.¹²

1.2.2 Klasifikace výukových metod z hlediska výuky dějepisu

V literatuře lze nalézt dělení výukových metod i z hlediska výuky dějepisu, které se přizpůsobují jak schopnostem žáků, tak i obsahu učiva. Jedním z možných dělení je podle Čapka:¹³

1. prezentace učiva učitelem včetně vyprávění příběhů,
2. diskuze, debata o předložené otázce či materiálu, práce žáka s textem,
3. otázky a odpovědi učitele a žáka,
4. individuální či skupinová práce při řešení zadaného úkolu,
5. využití televize, videa, filmu, rozhlasu apod.,
6. metody založené na ztotožnění žáka s historickou postavou, hraní příběhu,
7. práce v terénu, návštěva muzea či historických míst,
8. historické hry, napodobování skutečných historických situací,
9. problémové řešení zadaného úkolu podle připraveného materiálu,
10. ústní i písemné formy komunikace výsledků studia.

¹¹ MAŇÁK, Josef, ŠVEC, Vlastimil, pozn. 5, s. 48.

¹² Tamtéž, s. 49.

¹³ LABISCHOVÁ, Denisa, GRACOVÁ, Blažena. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*. V Ostravě: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008. Scripta Facultatis philosophicae Universitatis Ostraviensis. ISBN 978-80-7368-584-3, s. 68.

1.3 Organizační formy výuky

*„Pojem „organizační forma výuky“ je v didaktice vymezován jako uspořádání vyučovacího procesu, jako vnější stránka vyučovacích metod.“*¹⁴ Jinými slovy organizační forma výuky je vnější podmínka, díky které se za pomoci vhodných vyučovacích metod a vyučovacích prostředků je možné dostat k realizaci cíle výuky.¹⁵ Jedná se tedy o způsob organizace činnosti a prostředí při vyučování.¹⁶

Organizační formy procházely změnami. Ty se často odehrávaly kvůli změnám ve funkci školy a kvůli novým cílům vyučování nebo kvůli změnám v pojetí obsahu vzdělávání nebo charakteru činnosti žáků a učitelů.¹⁷

1.3.1 Klasifikace organizačních forem

Při organizaci výuky by se měl vyučující zabývat dvěma otázkami. První z nich je, s kým a jak se pracuje. To znamená, zda se jedná o výuku hromadnou, skupinovou či individuální. A druhou otázkou je, kde výuka probíhá. Jestli se jedná o kmenovou třídu nebo jde o výuku v terénu nebo ve specializované učebně.¹⁸

Organizační formy lze rozdělit dle specifčnosti didaktické interakce, časové jednotky a prostorové jednotky.

Při rozdělení dle specifčnosti didaktické interakce se výuka dělí na individuální, kdy učitel komunikuje s jednotlivcem, skupinové vyučování, při kterém jsou žáci rozděleni do skupin, a hromadnou výuku, kdy učitel pracuje se všemi dětmi najednou. Dále sem lze zařadit individualizovanou výuku, jež dbá na individuální tempo žáka. Také existují projektová a týmová výuka, kde mezi sebou spolupracují žáci i učitelé, a tandemová výuka, kde mezi sebou spolupracuje více učitelů.

V rámci skupinové výuky lze zadat žákům různé činnosti. Například diskuzní skupinu, kdy žáci na základě debaty ve skupině mají dospět k odpovědi na zadanou otázku. Dále je možné zadat skupinám jednotlivé úkoly, kdy každá skupina zpracovává úkol jiný. Lze též zkusit soupeření skupin, kdy každá skupina dostane stejný úkol, případně učitel může

¹⁴ ZORMANOVÁ Lucie, pozn. 3, s. 102.

¹⁵ JULÍNEK, Stanislav, pozn. 8, s. 149-150.

¹⁶ KALHOUS, Zdeněk, OBST Otto. *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-571-4, s. 293.

¹⁷ SKALKOVÁ, Jarmila, pozn. 2, s. 219.

¹⁸ KALHOUS, Zdeněk, OBST Otto, pozn. 16, s. 294.

skupinám zadat střídavé úkoly, tj. stejné úkoly v jiném pořadí. Takový postup se nabízí například při nedostatku vhodných pomůcek.

V rámci dělení dle časové jednotky zde existuje dělení na vyučovací hodinu, vyučovací den, týden, čtvrtletí, pololetí, nebo dokonce školní rok.

Výuku lze rozdělit i dle prostorové jednotky, v takovém případě se jedná o vyučovací formy ve třídě, mimotřídní vyučovací formy a mimoškolní formy. Mimotřídní vyučovací forma je například domácí úkol, zatímco mimoškolní forma je třeba exkurze.¹⁹

1.4 Projektová výuka

V 19. a 20. století se začala v několika školách v USA prosazovat projektová metoda, mezi zakladatele patří například W. H. Killpatrick nebo John Dewey. Projektová výuka se rozšířila v průběhu let všude po světě.²⁰ V českém prostředí měl potom vliv na rozvoj projektové výuky psycholog a pedagog Václav Příhoda, který zavedl tzv. pracovní školy, kde projektové vyučování uplatňoval.²¹

Projektové vyučování lze definovat jako vyučovací metodu, při které mají žáci za úkol samostatně zpracovat určité projekty a získávat zkušenosti díky praktické činnosti.²² Jinými slovy je možné o projektové výuce hovořit jako o „*cílené a organizované učební činnosti, intelektové i praktické, která je koncentrována kolem určité základní ideje a za kterou děti přebírají značnou část odpovědnosti. Jejím cílem je přinášet změny osobnosti dítěte především cestou získávání zkušeností.*“²³

Nejdůležitějším prvkem projektové výuky je jiné uspořádání výuky, než je běžné. Žáci nemusejí vyslechnout výklad učitele, látku si zapamatovat a tyto naučené dovednosti použít. V projektové výuce mají žáci za úkol řešit projekt neboli úkol, který je komplexního charakteru. Ten je většinou úzce spojený s praxí. Úkol, který je žákům zadán, pro ně musí být zajímavý natolik, aby se s jeho řešením ztotožnili a naprosto jej

¹⁹ LABISCHOVÁ, Denisa, GRACOVÁ, Blažena, pozn. 13, s. 57-60.

²⁰ KALHOUS, Zdeněk, OBST Otto, pozn. 16, s. 299.

²¹ LABISCHOVÁ, Denisa, GRACOVÁ, Blažena, pozn. 13, s. 63.

²² Tamtéž, s. 64.

²³ HAVLŮJOVÁ, Hana, NAJBERT Jaroslav. *Paměť a projektové vyučování v dějepise*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. ISBN 978-80-87912-12-6, s. 101.

přijali za svůj.²⁴ Projektová výuka zároveň umožňuje rozmanité kombinace různých organizačních forem.²⁵

Josef Valenta dělí projektovou výuku dle několika kritérií. Podle navrhovatele (spontánní, připravenou učitelem, z podnětu žáků, hlídanou učitelem), místa (školní, domácí, ve škole i doma), počtu žáků (individuální, kolektivní, kombinovanou), mezioborového zapojení (v rámci jednoho předmětu, v rámci podobných předmětů, více předmětů, místo nějakého předmětu), dle kritéria času [krátkodobou (dvě – několik hodin), střednědobou (jeden, dva dny), dlouhodobou (projektový týden), mimořádně dlouhodobou (několik týdnů, měsíců)].²⁶

1.4.1 Projektová výuka a RVP

Při pohledu do RVP ZV lze zjistit, že učivo je zde chápáno jako prostředek sloužící k osvojení činnostně zaměřených očekávaných výstupů. Ty se vzájemně propojují a zároveň tvoří předpoklady k účinnému využívání získaných schopností na úrovni klíčových kompetencí.

Vzdělávací oblasti RVP ZV jsou uzpůsobeny tak, aby umožňovaly realizaci projektové výuky. Umožňují zpracování ve formě projektů jakéhokoliv charakteru, dávají možnost využití mezipředmětových vztahů, ale i zařazení průřezových témat. To se ovšem může stát pouze za předpokladu, že učitelé budou ochotni upustit od svých zažitých struktur vyučovacích hodin a nesoustředit se pouze na svůj vyučovací předmět.

RVP ZV nabádá učitele všech předmětů ke spolupráci, což by žákům nabídlo možnost vnímat jednotlivé oblasti v kontextu těch ostatních a chápat poznatky v širších souvislostech.²⁷

1.4.2 Výhody projektové výuky

Hlavní výhody projektové výuky je možné pozorovat ve čtyřech hlavních oblastech. Je to hledisko procesu učení, hledisko žáka, hledisko učitele a hledisko školy jako instituce.

²⁴ KALHOUS, Zdeněk, OBST Otto, pozn. 16, s. 299.

²⁵ DÖMISCHOVÁ, Ivona, pozn. 1, s. 27.

²⁶ LABISCHOVÁ, Denisa, GRACOVÁ, Blažena, pozn. 13, s. 64.

²⁷ DÖMISCHOVÁ, Ivona, pozn. 1, s. 15-16.

Mezi hledisko procesu učení lze zařadit dosahování cílů základního vzdělání, jako jsou například vedení žáků k všestranné komunikaci, rozvíjení logického uvažování a tvořivého myšlení. Také vede žáky k osvojení strategie učení. Dále sem patří rozvoj klíčových kompetencí. Projektová výuka navíc dává prostor pro zařazování průřezových témat do běžné výuky. Další výhodou z hlediska procesu učení lze vidět v mezipředmětových vztazích. Projektová výuka dává možnost propojit tyto vztahy, aby žáci získali komplexní pohled. Jednou z velmi důležitých výhod z hlediska procesu učení může být dokonce i sociální učení. To se v rámci projektové výuky může rozvíjet díky mnoha různým organizačním formám. Například při vyučování ve skupině se žáci učí komunikaci a spolupráci.

Z hlediska žáka vede projektová výuka k větší motivovanosti žáků k práci, kdy jejich individuální úsilí vede k většímu prožitku. Dále sem patří změna postojů u žáka, kdy projektová výuka vede k posílení jeho motivace, angažovanosti, nebo dokonce zodpovědnosti vůči škole.

Z hlediska učitele sem patří zejména změna jeho role vůči třídě. Pro žáky se během projektové výuky stává rádcem a dostává se s nimi do bližšího kontaktu.

Poslední hledisko se týká školy jako instituce, přičemž projektová výuka otevírá školu jejímu okolí.²⁸

1.4.3 Nevýhody projektové výuky

Nevýhody projektové výuky se mohou projevovat ve stejných oblastech jako výhody.

Z hlediska žáků se může jednat především o riziko nekázně. Žáci dostávají volnost pro práci, během které je toto riziko zvýšeno. Frekvence hluku během práce roste a po třídě je větší pohyb než u frontální výuky. Zde je však potřeba dodat, že větší hluk ne vždy souvisí s nekázní.

Při zaměření na nevýhody z hlediska učitele je možné je spatřovat zejména v časové náročnosti, ať už při přípravě nebo při samotné realizaci. Učitel nemusí znát principy projektové výuky. Nevýhodou může být i nezkušenost pedagogů.

Organizační náročnost je pravděpodobně největší nevýhodou, kterou je možné zaznamenat z hlediska školy jako instituce. Nejen, že škola musí připravit prostředí

²⁸ DÖMISCHOVÁ, Ivona, pozn. 1, s. 42-49.

pro projektovou výuku, ale problémem mohou být i rozporuplné reakce učitelů a veřejnosti.²⁹ „Dostatečně neinformované okolí chápe projektovou výuku jako hru, nikoliv jako vyučovací proces.“³⁰

1.4.4 Projektová výuka v dějepise

V rámci projektové výuky v dějepise lze hledat náměty pro práci v hlavních odborných disciplínách. Tou může být archeologie, kde je možné se s žáky zabírat artefakty v místních muzejních sbírkách. Mohou to být dějiny umění, dějiny estetiky, také dějiny etnologie, při které se lze s žáky zaměřit na sledování historických proměn kulturní krajiny. Mezi další náměty na práci patří historie, teorie památkové péče, urbanistika, literární, hudební nebo filmové vědy.

Nicméně ani takto široká nabídka neurčuje, že učitel bude mít možnost vše použít. Vše záleží na tom, co žáky zajímá, a zároveň to souvisí s kapacitou vyučujících.³¹

²⁹ DÖMISCHOVÁ, Ivona, pozn. 1, s. 50-53.

³⁰ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 978-80-210-4142-4, s. 50.

³¹ HAVLŮJOVÁ, Hana, NAJBERT Jaroslav, pozn. 23, s. 101-104.

2 Pád komunistického režimu

Rok 1989 je důležitým mezníkem českých dějin. Nepochybně je tomu proto, že události tohoto roku vedly k pádu komunistického režimu a znovuoobnovení demokracie v naší zemi. Tyto události jsou nazývány Sametovou revolucí.

Pád komunistického režimu v Československu v listopadu 1989 sice přišel na jednu stranu nečekaně, a to především z hlediska rychlosti, jakou se tyto změny odehrály. Na druhou stranu se ale i tak trochu očekával s ohledem na události, ke kterým během tohoto roku docházelo jak v Československu, tak v ostatních zemích východního bloku.

2.1 Mezinárodní situace v Evropě

Pro orientaci v tehdejší době je třeba pochopit politickou a ekonomickou situaci v zemích Varšavské smlouvy. Právě tam se totiž začala v 80. letech situace měnit. Lidem ve východním bloku se na rozdíl od západních zemí začala postupně snižovat životní úroveň, což bylo zapříčiněno ekonomickým propadem. Země, které ovládal Sovětský svaz, potřebovaly nutnou ekonomickou reformu. S ekonomickými změnami však do těchto zemí přišly i změny politické.

Pád komunismu, a to nejen v Československu, ale i v ostatních zemích sovětského bloku byl součástí procesu, ke kterému došlo po nástupu Michaila Gorbačova do čela Sovětského svazu. V každé zemi se na něm však podílely jiné společenské síly.³²

Změny v Sovětském svazu, jak již bylo řečeno, začaly právě nástupem Michala Gorbačova, který se do čela SSSR dostal v roce 1985. Ten zavedl reformy, které měly vést k obnovení hospodářské stability SSSR, a nový typ politického myšlení, což měly být perestrojka – přestavba a glasnost – otevřenost. Jeho původním záměrem byla modernizace socialismu, avšak jeho záměr nevyšel a SSSR postupně přecházel k demokracii.³³ Gorbačovovy reformy zároveň umožnily ostatním socialistickým státům řešit své vnitřní problémy samostatně bez SSSR.

³² BLAŽEK, Petr a Jaroslav PAŽOUT. *Dominový efekt: Opoziční hnutí v zemích střední Evropy a pád komunistických režimů v roce 1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2013. ISBN 978-80-7285-166-5, s. 129.

³³ ŠVEC, Luboš. *Perestrojka, pobaltské republiky a Československo 1988-1991*. Praha: Dokořán, 2013. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-564-0, s. 36.

V roce 1980 v Polsku probíhaly otevřená revolta proti komunistické moci a následná stávková hnutí obyvatel Polska. To vše se zde odehrávalo v rámci protestu proti zdražování. Po této stávce byl režim nucen přijmout požadavky dělnického lidu, mezi nimiž byl i požadavek na vytvoření nezávislého odborového svazu Solidarita. Ta byla hned v prosinci 1981 zakázána, nicméně dále působila, a to ilegálně. 13. prosince 1981 byl v Polsku vyhlášen výjimečný stav, který měl situaci stabilizovat. I přes to, že v roce 1983 generál Wojciech Jaruzelski výjimečný stav zrušil, byl stále bez podpory obyvatel, což se projevilo například na podzim roku 1988 tím, že v Polsku začaly propukat stávky. Nakonec polská vláda přistoupila k jednání s opozicí, jež bylo známé jako diskuse „u kulatého stolu“. Diskuse probíhaly od jara roku 1989. V květnu 1989 se Solidarita stala legitimní politickou stranou. Solidarita v červnu 1989 zvítězila v prvních svobodných volbách a odmítla spolupráci s komunisty.

V 70. letech docházelo k liberalizaci režimu v Maďarsku, a to pod vedením Jánose Kadára, o jehož vládním systému se mluvílo jako o „gulášovém komunismu“, což znamenalo socialismus s prvky liberalismu.³⁴ Ke změně došlo ve chvíli, kdy ve světě probíhala ropná krize, vzrostly ceny a Maďarsko se ekonomicky propadalo. V tu dobu maďarská vláda začala zavádět Gorbačovovy reformy. János Kádár v květnu 1988 odešel z funkce prvního tajemníka a další komunisté ho následovali. Rok 1989 byl pro Maďary spíše ve znamení dokončování přechodu k demokracii. V roce 1990 se v Maďarsku konaly první svobodné volby, v nichž zvítězilo Maďarské demokratické fórum.

Německo bylo po druhé světové válce rozděleno do čtyř okupačních zón spravovaných vítěznými mocnostmi. V důsledku první berlínské krize³⁵ došlo v roce 1949 ke vzniku dvou států: Německé spolkové republiky (dále NSR), která patřila pod západní sektor, a Německé spolkové republiky (dále NDR), která patřila pod sektor východní. Problematickým bodem se ukázal být právě rozdělený Berlín, jenž se nacházel na území NDR a skrze něj probíhal exodus lidí na západ. Tento narůstající problém vyřešilo komunistické vedení NDR vystavěním tzv. Berlínské zdi. Nejprve se jednalo o osten dráty, 13. 8. 1961 však vznikla pevná zeď, která zde stála 28 let. V průběhu 80. let v NDR rostla nespokojenost se stávajícím komunistickým režimem. Od léta 1989 docházelo k masovým útekům občanů NDR do NSR. Jako svou cestu za svobodou si občané často

³⁴ RYCHLÍK, Jan. *Československo v období socialismu: 1945-1989*. V Praze: Vyšehrad, 2020. ISBN 978-80-7601-334-6, s. 318-319.

³⁵ Krize způsobená bloádou Berlína v letech 1948-1949. Vedla k rozdělení Německa na Východní a Západní.

volili emigraci přes Československo nebo Maďarsko. Dalším projevem nespokojenosti byly 9. 10. 1989 demonstrace, které se konaly místo pravidelné „modlitby za mír“. „Modlitby za mír“ začaly v září roku 1988, kdy je poprvé uspořádal evangelický farář v kostele svatého Mikuláše v Lipsku. Tyto „modlitby“ se následně staly základem mírové revoluce v NDR. Demonstrace v celé NDR postupně sílily a k pravidelným protestům při příležitosti modliteb za mír se přidávali další a další účastníci. Nakonec počet lidí při demonstracích proti dosavadnímu zřízení přesáhl počet půl milionu účastníků. O měsíc později, 9. 11. 1989, naprosto nečekaně padla Berlínská zeď.

2.2 Vývoj v Československu do roku 1989

V roce 1968 probíhalo v Československu tzv. Pražské jaro. Jednalo se o obrodný proces, který měl ze socialismu udělat „socialismus s lidskou tváří“ nebo také socialistickou demokracii. Tento obrodný proces se odehrával v době, kdy byl prvním tajemníkem KSČ Alexander Dubček, který reformy podporoval, a to i přes to, že Sovětský svaz s reformami nesouhlasil a snažil se přimět KSČ, aby proti nim zasáhla. 21. srpna intervenovala vojska Varšavské smlouvy pod vedením SSSR v Československu. Po této intervenci 21. 8. 1968 skončil v Československu obrodný proces a nastává období tzv. normalizace. Tento pojem značí období, kdy byly potlačovány veškeré reformy z období Pražského jara v Československu. Nejdříve však proběhla normalizace přímo v komunistické straně, kdy asi 70 tisíc členů bylo vyloučeno, což představovalo nejvyšší trest pro členy, kteří se jakýmkoliv způsobem proti straně provinili, a dalších 400 tisíc vyškrtáno, to byl menší trest než vyloučení, spíše to byl trest za jejich pasivitu.³⁶

V lednu roku 1969 se na protest proti pasivitě společnosti vůči normalizaci upálil student filosofické fakulty Karlovy univerzity Jan Palach. Jeho činu následovali dělník Josef Hlavatý, poté Jan Zajíc a Evžen Plocek. Tito lidé měli představovat „hořící pochodně“, čímž se snažili vyburcovat národ z letargie. To dokládá i dopis Jana Palacha, ve kterém mimo jiné autor píše: *„Vzhledem k tomu, že se naše národy ocitly na okraji beznaděje, rozhodli jsme se vyjádřit svůj protest a probudit lidi této země následujícím způsobem. Naše skupina se skládá z dobrovolníků, kteří jsou odhodláni se dát pro naši*

³⁶ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech: 1989-1992*. České básně (Československý spisovatel). Praha: Progetto, 1999. ISBN 80-863-6600-6, s. 34.

věc upálit.“³⁷ Pokud však bude vyhodnocen dopad Palachova činu, lze zjistit, že „*měl sice obrovský ohlas doma i v zahraničí a jeho pohřeb, kterého se zúčastnili všichni akademičtí funkcionáři Karlovy univerzity, vyzněl jako velký protest proti pokračující normalizaci, na politický vývoj však neměl vliv*“.³⁸

V dubnu 1969 nechala Moskva do nejvyšší stranické funkce dosadit Gustáva Husáka, který se okamžitě pokusil odstranit všechny své odpůrce, kteří nestihli emigrovat, a to tím, že je postupně zbavoval všech funkcí a zároveň zbavil národ veškeré politické odpovědnosti. Ve snaze legitimizovat nový režim se prosazoval konzumní život, což znamenalo, že se KSČ snažila zlepšovat materiální podmínky obyvatel. Většina obyvatel zlepšující se materiální podmínky přijímala, ovšem za cenu toho, že jejich životní styl byl silně depolitizovaný.³⁹

V období tzv. normalizace se také rozmohla perzekuce proti odpůrcům režimu. Ta se stala poměrně stabilní součástí politiky komunistické strany. Perzekuce, lépe řečeno strach z perzekuce, zde měly představovat jakýsi stabilizační faktor československé společnosti. Mezi nejčastější projevy perzekuce patřily výpověď ze zaměstnání, vylučování ze společenských organizací, hrozba násilí nebo přímé násilí, odebrání pasů a řidičských průkazů. To vše mělo zajistit určité potlačení odporu.⁴⁰

V roce 1969 také angažovaní občané ztratili politickou perspektivu, a to zejména proto, že reformní komunisté byli nuceni k ústupu ze svých pozic. Nemožnost jakéhokoli zásahu do politické situace ukázaly také procesy se členy Hnutí revoluční mládeže.⁴¹ Toto hnutí bylo radikálně levicové a prohlašovalo, že je třeba odstranit byrokratické vrstvy. Dále prosazovalo zavedení samosprávné demokracie. Hnutí vydávalo letáky a tiskoviny a informovalo zahraničí o situaci v Československu. Nakonec Státní bezpečnost skupinu infiltrovala a v roce 1970 zatkla vedoucí členy. Procesy s nimi začaly v roce 1971, kdy byli vedoucí členové nakonec odsouzeni.⁴²

V roce 1975 napsal Václav Havel, český dramatik, spisovatel a disident, dopis Gustávu Husákovi, ve kterém se pokusil analyzovat současnou situaci v Československu. Jeho

³⁷ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny nové doby 1850-1993*. Praha: Scientia, 1995. ISBN 80-858-2794-8, s. 174.

³⁸ RYCHLÍK, Jan, pozn. 34, s. 246-247.

³⁹ WEGS, J. Robert a Robert LADRECH. *Evropa po roce 1945*. Praha: Vyšehrad, 2002. Dějiny Evropy (Vyšehrad). ISBN 80-702-1507-0, s. 252.

⁴⁰ PAŽOUT, Jaroslav. *Trestněprávní perzekuce odpůrců režimu v Československu v období takzvané normalizace (1969-1989)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2017. Česká společnost po roce 1945. ISBN 978-80-7285-205-5, s. 7.

⁴¹ BLAŽEK, Petr a Jaroslav PAŽOUT, pozn. 32, s. 172.

⁴² PAŽOUT, Jaroslav, pozn. 40, s. 89-97.

motivací napsat dopis bylo zejména probudit v občanech sebeuvědomění, o kterém se sám v dopise zmiňuje.⁴³ Havel ve svém dopise zároveň popsal motivaci občanů k jejich skutkům a nazval to strachem. „*Ze strachu, že přijde o své místo, vyučuje učitel ve škole věci, kterým nevěří; ze strachu o svou budoucnost je žák po něm opakuje; ze strachu, že nebude moci pokračovat ve studiu, vstupuje mladý člověk do Svazu mládeže a dělá v něm vše, co je třeba; ze strachu, že jeho syn nebo dcera nebude mít při přijímání na školu potřebný počet bodů v obludném politicko-bodovacím systému, přijímá otec nejrozmanitější funkce a dělá v nich „dobrovolně“ to, co je žádáno.*“⁴⁴ Odpověď na Havlův dopis od Husáka nikdy nepřišla. To, že se dopis k Husákovi dostal, je známo díky tomu, že jeho úřad jej předal Státní bezpečnosti.

Roku 1975 se také konala Helsinská konference, která mimo jiné jednala o lidských právech v Evropě. Výsledný dokument této konference, Závěrečný akt Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, podepsalo i Československo. O rok později v roce 1976 se začali spojovat představitelé různých opozičních proudů se snahou sjednotit a spojit různě politicky orientované jednotlivce usilující o občanská a lidská práva. Jedním z důvodů pro spojení opozice bylo zatčení a odsouzení kapely The Plastic People of the Universe v roce 1976. Výsledkem této iniciativy bylo *Prohlášení Charty 77*. Toto prohlášení se zaměřilo na veškeré zákony, které sice měly být v Československu platné, ale bylo tomu tak jen na papíře. Jednalo se například o svobodu projevu, právo na vzdělání, svobodu náboženského vyznání aj. Tyto zákony jmenovitě prohlášení uvádělo a doplnilo, jakým způsobem jsou v naší zemi tato práva porušována. Prohlášení Charty 77 bylo vydané 1. ledna 1977 a podepsalo jej 242 občanů.⁴⁵ U zrodu prohlášení Charty 77 stáli mimo jiné právník, historik a bývalý politik za KSČ Jiří Hájek, právník a politik Zdeněk Mlynář, filosof Jan Patočka a spisovatel Václav Havel. Charta 77 však nikdy nebyla politickou organizací, neměla vlastní program, byla jen volným společenstvím lidí s různým přesvědčením, kteří chtěli vést dialog s politickou mocí, a to zejména v případech porušování lidských a občanských práv.

Veřejná bezpečnost a rovněž i Husák však označili Chartu 77 za nepřátelskou a politickou akci proti dosavadnímu režimu. Následně proti Chartě 77 začala bezpečnost

⁴³ 45 let dopisu Gustávu Husákovi. Online. 2020, s. 1. Dostupné z: <https://www.vaclavhavel.cz/cs/index/novinky/1105/45-let-dopisu-gustavu-husakovi>. [cit. 2024-06-20].

⁴⁴ Václav Havel: Dopis Gustávu Husákovi 8. dubna 1975. Online. S. 13. Dostupné z: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/dopis-vaclava-havla-gustavu-husakovi-8-4-1975/>. [cit. 2024-06-23].

⁴⁵ BLÁŽEK, Petr a Jaroslav PAŽOUT, pozn. 32, s. 116-117.

používat opatření. Jedním z nich byla perzekuce signatářů. Druhým opatřením bylo zastrašování všech, kteří vyjadřovali Chartě 77 jakoukoliv podporu či sympatii. Tato opatření však nebyla příliš úspěšná, neboť pouze jeden signatář odvolal svůj podpis. Následně byl Václav Havel vzat do vazby za autorství Otevřeného dopisu Gustávu Husákovi, ale i za vedení Charty 77. Komunisté se poté snažili vyvolat v občanech odpor vůči Chartě 77, a to například tím, že je nutili podepisovat vůči ní různé rezoluce. Občané je sice podepisovali, většina však ze strachu. Vrcholem komunistické kampaně, která měla vést k odporu proti Chartě 77, bylo shromáždění umělců v Národním divadle 28. ledna 1977. Umělci zde byli nuceni podepsat tzv. Antichartu, prohlášení, které mimo jiné Chartu 77 odsuzovalo.⁴⁶

Politická moc se proti Chartě 77 neodvažovala postavit soudně. To se však změnilo 27. dubna 1978 po založení Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS). Za svůj cíl si VONS stanovil „*sledovat případy osob, které jsou trestně stíhány či vězněny za projevy svého přesvědčení nebo které se staly oběťmi policejní a justiční svévole, seznamovat s těmito případy veřejnost i úřady a dle možností postiženým pomáhat*“.⁴⁷ Všichni jeho představitelé byli odsouzeni k mnohaletým trestům vězení.⁴⁸

Zároveň již od počátku osmdesátých let začala československá ekonomika silně upadat, a to kvůli vysokým nákladům za energie a rozpočtovému deficitu. Nedostatek spotřebního zboží zapříčinil inflaci a sociální neklid. V roce 1987 skončil Husák ve funkci generálního tajemníka KSČ a vystřídal ho Milouš Jakeš. Ten sice změny sliboval, ale k žádným podstatným se nedostal.⁴⁹ Mezitím se totiž k moci v SSSR dostal právě Michail Gorbačov, který zavedl již zmiňovanou perestrojku. V Československu však přestavba přinesla i strach, že může dojít k oslabení vedoucí úlohy KSČ, jelikož ta v ní viděla obdobu reformního procesu z roku 1968. Sám Milouš Jakeš o perestrojce říkal, že jde o „*proces, do kterého mohou vstoupit nepřátelé a vypadat přitom jako přátelé*“.⁵⁰ Glastnost umožňovala svobodnou diskusi, což by u nás umožňovalo diskusi o sovětské intervenci v roce 1968. Zrušení cenzury v sovětském tisku nebylo v Československu

⁴⁶ BLAŽEK, Petr a Jaroslav PAŽOUT, pozn. 32, s. 116-117.

⁴⁷ MĚCHÝŘ, Jan, pozn. 36, s. 49.

⁴⁸ BLAŽEK, Petr a Jaroslav PAŽOUT, pozn. 32, s. 117.

⁴⁹ WEGS, J. Robert a Robert LADRECH, pozn. 39, s. 252.

⁵⁰ ŠVEC, Luboš, pozn. 33, s. 36.

vnímáno příznivě, obecně lze říci, že perestrojka velký úspěch v Československu nesklidila.⁵¹

V 80. letech začala vstupovat do aktivního života mladá generace, která vyrůstala v období pozdní normalizace, jež bylo označováno jako tzv. reálný socialismus. Tato generace nezažila zklamání z potlačeného obrodného procesu. Avšak potlačování svobody a lidských práv jí ubíralo možnost, jak se realizovat. Svou realizaci tedy nacházela v ekologii a rockové hudbě, kterou představoval například český underground, nicméně politické cíle nesledovala.

Ve druhé polovině 80. let se však část mladé generace začala angažovat v opozičním hnutí. Do opozice vnesla radikální postoje a nebála se ani konfrontace s normalizačním vedením. Jednou z prvních mládežnických iniciativ se staly České děti. Ty zveřejnily svůj Manifest 28. května 1988. Manifest obsahoval několik předběžných návrhů na uspořádání věcí v zemi například vrácení majetků církvím a šlechticům. České děti měly také veliký podíl na přípravě demonstrace k 20. výročí okupace v roce 1988. Leták, který na demonstraci zval, i provolání, které se tam četlo, již obsahovaly požadavky politické. Jednalo se například o odchod sovětských vojsk, odstoupení vlády, svobodné volby a dodržování lidských práv. Dále se České děti podílely na přípravách k demonstraci 28. října 1988. Po zásahu bezpečnostních sil vydaly prohlášení, že komunisté budou vládnout stále brutálnějšími prostředky.⁵²

2.3 Události roku 1989 jako předzvěst Sametové revoluce

V roce 1989 již začínalo být ve všech okolních státech pomalu jasné, že socialismus padne. Některé události, které se toho roku udály v Československu, také napovídaly, že se blíží změna.

Důležitým mezníkem ve vývoji se staly demonstrace, které proběhly 15. až 21. ledna 1989 k 20. výročí sebeupálení Jana Palacha. Provolávala se hesla jako: „*Jakeš ven! Štěpán ven! Ať žije Havel!*“ Politické vedení však proti demonstrantům nasadilo Veřejnou bezpečnost a Lidové milice, které shromáždění za pomoci obušků a slzného plynu rozehnaly. U toho však často Veřejná bezpečnost i Lidové milice také útočily na náhodné kolemjdoucí. Dvacet pět disidentů bylo zatčeno, když odcházeli na Václavské náměstí,

⁵¹ Tamtéž, s. 36.

⁵² BLAŽEK, Petr a Jaroslav PAŽOUT, pozn. 32, s. 124-126.

Václav Havel až při pokusu položit kytici u pomníku sv. Václava. Jedním z významných důsledků lednových demonstrací a brutálního zásahu proti nim byla eskalace odporu a posílení disentu vůči komunistickému režimu. To se následně projevilo v různých iniciativách např. v iniciativě vědeckých pracovníků. Tato iniciativa vyústila v červnové prohlášení *Několik vět*. Výsledkem lednových událostí byl fakt, že kvůli zásahům bezpečnostních sil se do dění začali zapojovat i běžní občané.

Dalším prostředkem, který opoziční skupiny používaly k protestu proti normalizační politice, byly petice. Ty se ve větší míře začaly objevovat již koncem roku 1988, přičemž jejich hlavním požadavkem bylo propuštění politických vězňů. Některé z nich podepisovali nejen disidenti, ale i řadoví občané. I přesto, že počet signatářů nebyl velký, některé petice (například k propuštění Václava Havla po zatčení v lednu 1989) podepisovaly i osobnosti pracující v oficiálních strukturách. To byli například herci, vědci, nebo dokonce novináři.

Vrcholem petičního hnutí se stala petice *Několik vět*, kterou připravila skupina okolo Václava Havla v červnu v roce 1989. Ta požadovala osvobození politických vězňů, umožnění vzniku nezávislých iniciativ a odborů, zrušení skryté cenzury, nezávislé informační zdroje, zejména jejich legalizaci, svobodu shromažďování a zahájení svobodné diskuse o padesátých letech, Pražském jaru a normalizaci. Tuto petici do sametové revoluce podepsalo 40 000 lidí včetně řadových občanů a známých osobností.⁵³ Dne 21. srpna 1989 proběhla demonstrace při 21. výročí okupace, kde bylo mnoho protestujících zatčeno.

Mezitím Československo zažívalo tzv. „exodus východních Němců“, kteří se přes pražskou ambasádu pokoušeli emigrovat z Východního do Západního Německa. Východoněmecká vláda jim to nakonec povolila, což ve všech vyvolalo naději na změnu.

Na podzim roku 1989 už ve všech zemích východního bloku kromě Rumunska socialismus padl a Sovětský svaz dával jasně najevo, že do toho nebude zasahovat. O Československu se dá říci, že se pouze čekalo na to, kdy a jak k tomu dojde.⁵⁴

⁵³ BLAŽEK, Petr a Jaroslav PAŽOUT, pozn. 32, s. 127-129.

⁵⁴ RYCHLÍK, Jan, pozn. 34, s. 314-319.

2.4 17. listopad 1989

Den 17. listopad 1989 se stal symbolem tzv. Sametové revoluce. Byl to den, kdy započal pád komunismu v Československu.

Samotný 17. listopad měl být však jen den, kdy si pražští studenti svým manifestem chtěli připomenout 50. výročí smrti Jana Opletala, studenta zavražděného během protinacistických demonstrací v listopadu v roce 1939.

První demonstrace se však uskutečnila již 16. listopadu 1989 v Bratislavě, kdy studenti požadovali mimo jiné diskusi o aktuálních politických otázkách. Policie zde tehdy nezasáhla.

Veřejné shromáždění, které se mělo odehrát 17. listopadu na Albertově, pořádalo hnutí nezávislých studentů „Stuha“, aby však úřady shromáždění nezakázaly, studenti oslovili i Svaz socialistické mládeže.⁵⁵ Leták, který nezávislí studenti vytvořili a který vyzýval k účasti na manifestu, uváděl, že si s sebou studenti mají vzít květinu, a nastínil trasu průvodu – z Albertova přes Karlovo náměstí, Štěpánskou ulici do ulice Opletalovy. Pietní akce měla skončit v parku před Hlavním nádražím.⁵⁶

Manifest se konal na Albertově, odkud před 50 lety vyšel pohřební průvod s Janem Opletalem.⁵⁷ Pietní akce se však rychle změnila v protirežimní demonstraci. Mezi hlavními řečníky byli dr. Josef Šárka, účastník pohřbu Jana Opletala, akademik Miroslav Katětov, Jiří Jaskmanický, člen Městské vysokoškolské rady, a Martin Klíma za nezávislé studenty. Kritizovala se především vláda jedné strany, studenti provolávali hesla jako „Svobodu!“⁵⁸ Stále rostoucí počet lidí a zvyšující se počet hesel směřujících k Hradu a lidem, kteří „na něm seděli“, však zcela změnil situaci. V 16:40 byla tato část manifestace ukončena a demonstranti se vydali na Vyšehrad, kam postupně dorazilo asi 10 000 lidí.⁵⁹ Tam byla v 18:15 demonstrace oficiálně ukončena. Po skončení oficiální části se ale přibližně 5 000 lidí vydalo na Václavské náměstí přes Karlovo náměstí. A tak sešli na nábreží Vltavy, kde již policejní kordony zablokovaly několik ulic, proto demonstranti u Národního divadla nasměrovali průvod na Národní třídu, která vedla k Václavskému

⁵⁵ Tamtéž, s. 320.

⁵⁶ OTÁHAL, Milan a SLÁDEK, Zdeněk. *Deset pražských dnů*. Praha: Academia, 1990. ISBN 80-200-0340-1, s. 15.

⁵⁷ MĚCHÝŘ, Jan, pozn. 36, s. 21.

⁵⁸ OTÁHAL, Milan a SLÁDEK, Zdeněk, pozn. 56, s. 16-17.

⁵⁹ *Závěrečná zpráva vyšetřovací komise Federálního shromáždění pro objasnění událostí 17. listopadu 1989*. Praha, 1989.

náměstí. Tam na ně již čekali příslušníci pohotovostního pluku Veřejné bezpečnosti a příslušníci Odboru zvláštního určení.⁶⁰ Zde bylo kolem 10 000 demonstrantů uvězněno mezi policejními kordony.⁶¹ Veřejná bezpečnost a Odbor zvláštního určení měly mít dle Milouše Jakeše příkaz nezasahovat proti demonstrantům. Zároveň je však nesměli pustit do centra. Velké skupiny lidí byly odříznuty a obklíčeny, a to i přes to, že lidé byli stále vyzýváni k odchodu. Lidé křičeli: „Svobodu!“ a zpívali „Jednou budem dál“, což byla česká verze písně „We shall overcome“. Lidé z prvních řad podávali policistům květy, ostatní pokládali na zem svíce, zvedali ruce a křičeli: „*Máme holé ruce!*“ I přes příkaz Milouše Jakeše policie bila účastníky demonstrace pendrekem.⁶² Poté policie začala demonstranty pouštět podloubím u Kaňkova domu, přičemž je ale dále bila obušky.⁶³

2.5 Situace po 17. listopadu

Zásah na Národní třídě vyvolal u veřejnosti velký ohlas, a to i přes to, že o něm oficiální média neinformovala. O událostech informovali především studenti a herci, kteří se demonstrace účastnili. V noci z pátku na sobotu, během které kolovaly zprávy o jednom mrtvém a řadě zraněných, se část studentů rozhodla ke stávce. V sobotu se jim toto rozhodnutí podařilo rozšířit po dalších vysokých školách. V neděli ráno přišli studenti Akademie múzických umění s prohlášením, které neslo název „*Nečekat – jednat!*“⁶⁴ Ve stejný den, tj. 19. listopadu, bylo v pražském Činoherním klubu vytvořeno Občanské fórum (dále OF). To se stalo jakousi doménou všech občanských i politických skupin. Samotné OF bylo „*naprosto otevřeným společenstvím těch, kteří se cítí být odpovědni za pozitivní rozšíření neúnosné politické situace, které chce spojit síly všech poctivých a demokraticky smýšlejících občanů*“.⁶⁵ OF vydalo čtyři požadavky: odstoupení komunistických představitelů, kteří byli odpovědni za přípravy k intervenci Varšavské smlouvy, odstoupení Františka Kincla a Miroslava Štěpána⁶⁶, ustanovení

⁶⁰ GARTON ASH, Timothy. *Rok zázraků*. Praha: Lidové noviny. Knihovna Lidových novin (Nakladatelství Lidové noviny). ISBN 80-710-6021-6, s. 80.

⁶¹ *Závěrečná zpráva vyšetřovací komise Federálního shromáždění pro objasnění událostí 17. listopadu 1989*. Praha, 1989.

⁶² GARTON ASH, Timothy, pozn. 60, s. 80.

⁶³ RYCHLÍK, Jan, pozn. 34, s. 321.

⁶⁴ GARTON ASH, Timothy, pozn. 60, s. 65-66.

⁶⁵ SUK, Jiří. Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990). Praha: Prostor, 2003. Obzor (Prostor). ISBN 80-726-0099-0, s. 65.

⁶⁶ František Kincl byl tehdejší federální ministr vnitra, Miroslav Štěpán první tajemník KSČ.

komise pro vyšetření policejního zásahu, propuštění všech politických vězňů z vězení. Dále OF vyjádřilo podporu výzvě ke generální stávce.⁶⁷

Přes víkend se na Václavském náměstí shromažďovali studenti, kteří mávali vlajkami a provolávali hesla. V pondělí se na Václavském náměstí konala demonstrace, na které se sešlo více než 100 000 lidí.⁶⁸ Lidé křičeli: „*Svobodu! Demisi! Už je to tady!*“ Veřejná bezpečnost proti nim nijak nezakročila. Pouze předseda federální vlády Ladislav Adamec přišel s tvrzením, že nebude vyhlášen výjimečný stav.⁶⁹ Večer téhož dne se v Realistickém divadle, kde se scházelo OF, rozhodly dvě důležité věci, a to, že se OF má postavit do čela demonstrací a že se pokusí navázat dialog se státní mocí. Nikoliv však s vedením KSČ, ale s předsedou federální vlády Ladislavem Adamcem.⁷⁰

V úterý 21. listopadu proběhla další demonstrace. Vydavatelství socialistické strany poskytlo svůj balkon, který byl situovaný uprostřed Václavského náměstí, opozici. Odtud byly zopakovány požadavky OF, promluvili katolický aktivista Radim Palouš, kněz Václav Malý a nakonec i Václav Havel. První vydání *Rudého práva* uvádělo jako první odhad počtu demonstrantů 200 000 lidí, druhé vydání jen 100 000.⁷¹ Ve středu a ve čtvrtek probíhaly další a ještě větší demonstrace. Zároveň došlo k prvním jednáním mezi předsedou vlády Adamcem a delegací OF, která však kvůli naléhavé žádosti premiéra nebyla vedená Václavem Havlem.

V pátek 24. listopadu vystoupil na Václavském náměstí bývalý tajemník KSČ Alexander Dubček, tvář Pražského jara v roce 1968. Následně po něm promluvil i Havel. Během večerní tiskové konference kdosi přinesl zprávu o odstoupení celého předsednictva a sekretariátu Ústředního výboru KSČ.

První schůzka Ladislava Adamce s delegací OF, kterou tentokrát vedl Havel, se uskutečnila 26. listopadu, a to několik hodin před plánovanou demonstrací na Letné. Odpoledne na Letné vystupují Havel i Adamec, kterého tam delegace pozvala. Adamcův projev se však setkal s neúspěchem, když se vyslovil pro ukončení stávkového hnutí a řekl, že požadavky, se kterými byl ten den seznámen, předá komunistické straně.⁷²

⁶⁷ GARTON ASH, Timothy, pozn. 60, s. 66-67.

⁶⁸ SUK, Jiří, pozn. 65, s. 37.

⁶⁹ GARTON ASH, Timothy, pozn. 60, s. 67.

⁷⁰ SUK, Jiří, pozn. 65, s. 38.

⁷¹ GARTON ASH, Timothy, pozn. 60, s. 67.

⁷² SUK, Jiří, pozn. 65, s. 45.

Schůzky, které se konaly mezi opozicí a komunistickou stranou, se pokoušela již dříve zprostředkovat iniciativa MOST, kterou vedli Michal Horáček a Michael Kocáb, avšak tehdy ne příliš zdárně. Iniciativa MOST se však již účastnila dialogů probíhajících od 21. listopadu 1989.

V pondělí 27. listopadu probíhala generální stávka, která jako první přinesla skutečný přelom. Odpoledne po stávce se na Václavském náměstí konala další demonstrace. Na demonstraci promluvil i Václav Klaus⁷³, který četl prohlášení, že za cíl OF považuje vznik politického pluralismu a svobodné volby. Následně promluvili i další včetně Havla. Po této události se ještě konala tisková konference.⁷⁴ Na této konferenci Jiří Dientsbier, spoluzakladatel studentského opozičního hnutí, tlumočil vzkaz od Václava Havla. Vzkaz měl směřovat ke komunistům a pojednával o tom, že Občanské fórum není antikomunistické a že věří, že i komunisté jsou odpůrci totalitarismu.⁷⁵

Během dalších dní probíhala další setkání OF s Adamcem, který se zavázal do 3. prosince sestavit vládu založenou na široké koalici. Současně měla vláda navrhnout Federálnímu shromáždění, aby odstranilo klauzuli o vedoucí úloze strany. Představitelé OF se v těchto dnech setkali i se zástupci Verejnosti proti násiliu (dále VPN), což byla sesterská organizace působící na Slovensku, jejich společným cílem měla být změna Československa na demokratickou federaci.⁷⁶

Dne 3. prosince Adamec přinesl zprávu o nové vládě. Tato vláda se brzy stala známou jako 15:5, jelikož obsahovala pouze pět nekomunistů, přičemž zbylých patnáct navrhovaných členů bylo členy strany a nejednalo se o odborníky, současně tam figurovala zkompromitovaná jména. Taková vláda byla pro opozici nepřijatelná. OF začalo tlačit na sestavení nové vlády a podpořilo případnou další generální stávku. V průběhu následujících dnů se uskutečnily další demonstrace.

Následovaly rozhovory u „kulatého stolu“ mezi představiteli oficiálních stran a OF spolu s VPN. *„Prvního jednání konaného 8. prosince 1989 se účastnili zástupci Občanského fóra, Verejnosti proti násiliu, Komunistické strany Československa, Československé strany lidové, Československé strany socialistické, Strany slovenské obrody, Strany slobody a Socialistického svazu mládeže.“*⁷⁷ Výsledkem těchto rozhovorů

⁷³ Václav Klaus byl tehdejší ekonom a vědecký pracovník, po roce 1989 se stal ministrem financí.

⁷⁴ GARTON ASH, Timothy, pozn. 60, s. 67-100.

⁷⁵ MĚCHÝŘ, Jan, pozn. 36, s. 81.

⁷⁶ GARTON ASH, Timothy, pozn. 60, s. 67-100.

⁷⁷ SUK, Jiří, pozn. 65, s. 160.

bylo Husákovo přijetí slibu nové vlády a jeho odstoupení dne 10. prosince, na Den lidských práv. Generální stávka plánovaná na další den byla odvolána.

10. prosince 1989 také vznikla Vláda národního porozumění, což byla vláda, jejímž cílem bylo připravit svobodné volby. Tato vláda fungovala od prosince 1989 do června 1990. Jednalo se o první vládu od roku 1948, ve které byli komunisté v menšině. Premiérem této vlády se stal Marián Čalfa, ministrem zahraničních věcí chartista Jiří Dienstbier, ministrem financí Václav Klaus. Největším problémem se stala pozice federálního ministra vnitra. Tuto pozici dle OF a VPN nesměli dostat komunisté. Nakonec pozici neobsadil pouze jeden člověk, ale vedením tohoto ministerstva byli pověřeni Marián Čalfa, Valter Komárek, místopředseda vlády za KSČ, a Ján Čarnogurský, katolický aktivista. Tato vláda byla od roku 1948 první, kde komunisté neměli většinu. Tato vláda měla poměrně vysokou podporou veřejnosti. Veřejnost očekávala, že nová vláda přinese politickou svobodu a demokratické reformy.⁷⁸

Dne 28. prosince 1989 byl Federálním shromážděním vypracován a schválen nový ústavní zákon. Díky němu se při uvolnění mandátu nekonají doplňující volby, ale poslanci se kooptují⁷⁹. Takto byli také kooptováni poslanci za OF a VPN. Za VPN byl kooptován také Alexandr Dubček, který byl 28. prosince zvolen předsedou Federálního shromáždění.⁸⁰

Dne 29. prosince byl Václav Havel zvolen prezidentem státu, který stále nesl název Československá socialistická republika.⁸¹

Ihned po listopadovém převratu se změnila zahraniční politika. Již 4. prosince 1989 otevřelo Ministerstvo vnitra hranice. Občané tak mohli volně cestovat. Zároveň 4. prosince došlo k setkání představitelů států Varšavské smlouvy. Již na tomto setkání byla srpnová okupace roku 1968 označena jako vměšování do vnitřních záležitostí Československa. Československá delegace zároveň označila Moskevský protokol ze srpna 1968 i dohodu o dočasném pobytu sovětských vojsk z října 1968 za neplatné. Delegace také požadovala odchod sovětských vojsk. Proto byla v Moskvě

⁷⁸ RYCHLÍK, Jan, pozn. 34, s. 356-357.

⁷⁹ Přibrání nového člena do strany, ne na základě volby, ale rozhodnutím členů.

⁸⁰ RYCHLÍK, Jan a PENČEV, Vladimír Georgiev. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Vydání druhé, rozšířené. V Praze: Vyšehrad, 2018. ISBN 978-807-4298-813, s. 587.

⁸¹ GARTON ASH, Timothy, pozn. 60, s. 67-100.

26. února 1990 podepsána dohoda, která uváděla, že do 31. května 1990 musejí všechny jednotky SSSR opustit Československo.

Československo dále chtělo vystoupit z Varšavské smlouvy a vstoupit do evropských struktur i do Evropského společenství. 21. února 1991 bylo Československo přijato za člena Rady Evropy. 1. července 1991 bylo podepsáno rozpuštění Varšavské smlouvy.⁸²

Důležitou otázkou představoval i osud OF. Již na začátku jejího působení Havel řekl, že OF nechce být politickou stranou. Členové OF nebyli voleni. Podle Havlovy představy, formulované již v Moci bezmocných, „*autentické společenství vznikne kvůli aktuálnímu úkolu a po jeho vyřešení zanikne důvod jeho další existence*“.⁸³ Podstatné ovšem je, že OF, a nejen ono, stálo před důležitým úkolem, a to transformací celého politického systému. Veškeré politické záležitosti byly však již od ledna 1990 diskutovány v rámci parlamentní demokracie s ostatními stranami.⁸⁴

Dne 23. ledna 1990 byl přijat ústavní zákon o rekonstrukci. Díky němu bylo možné odvolat část poslanců a na jejich místo poté mohla Národní fronta jmenovat náhradníky. Předem stanovený počet křesel dostala každá ze stran Národní fronty. Poslancům OF a VPN také připadla část. KSC přišla o většinu ve všech zákonodárných sborech. Naopak KSC získala možnost jmenovat jiné poslance, kteří nebyli spojeni s předcházejícím obdobím, také však v rámci předem stanoveného počtu křesel.⁸⁵

Již 1. února 1990 byla zrušena Státní bezpečnost. Lidé, kteří v roce 1969 museli odejít ze svých funkcí, se mohli vrátit na svá místa.

V únoru roku 1990 byla podepsána československo-světská dohoda o odchodu sovětských vojsk z Československa. Poslední transport se sovětskými vojáky opustil území republiky 21. června 1991.

Dne 27. února Federální shromáždění schválilo zákony, které se měly týkat prvních svobodných voleb. Federálnímu shromáždění, jež mělo být nově zvoleno, měl trvat mandát 24 měsíců. Délka volebního mandátu ČNR a SNR byla také 24 měsíců. Nově byl snížen počet poslanců Sněmovny lidu z 200 na 150, a tudíž se shodoval s počtem poslanců Sněmovny národů.⁸⁶

⁸² RYCHLÍK, Jan a PENČEV, Vladimír Georgiev, pozn. 80, s. 592.

⁸³ BLAŽEK, Petr a Jaroslav PAŽOUT, pozn. 32, s. 177.

⁸⁴ Tamtéž, s. 177.

⁸⁵ RYCHLÍK, Jan a PENČEV, Vladimír Georgiev, pozn. 80, s. 593.

⁸⁶ RYCHLÍK, Jan a PENČEV, Vladimír Georgiev, pozn. 80, s. 596.

Ve dnech 8. až 9. června 1990 se konaly první svobodné parlamentní volby. Přesvědčivě v nich zvítězily Občanské fórum a Verejnosť proti násiliu. Konkrétněji OF získalo 36,2 % hlasů a 68 poslanců, Verejnosť proti násiliu získala 10,4 % a 19 poslanců, tedy dohromady 87 poslanců z celkových 150.

V říjnu 1990 vystoupila KDS z OF. Stejně tak učinila i ODA. OF se dále mělo rozdělit na občanskou politickou stranu a občanské politické hnutí. Jeho pokračovatelem se stalo Občanské hnutí. Pravicová část OF se během nadcházejících měsíců přetransformovala na ODS. Jejím předsedou se stal opět Václav Klaus.

Dne 5. března 1991 Vladimír Mečiar založil VPN – „Za demokratické Slovensko“. Tím se VPN rozděbila. V dubnu byl Mečiar odvolán předsednictvem SNR z funkce předsedy. VPN-ZDS se změnilo na Hnutí za demokratické Slovensko.

2.6 Komise 17. listopadu a tresty

Po nátlaku, který přicházel ze strany veřejnosti, přistoupily orgány Ministerstva vnitra k šetření událostí, které se na Národní třídě odehrály. Za tímto účelem vznikla „*Společná komise Federálního shromáždění i České národní rady pro dohled na vyšetření událostí ze dne 17. listopadu 1989 v Praze*“, jejímž předsedou se stal poslanec komunistické strany Jozef Stank. Vedle několika dalších poslanců se však členy stali i zástupci stávkového výboru studentů a zástupce oficiálního městského výboru Socialistického svazu mládeže. Tato komise, ustanovená 29. 11. 1989, však neměla žádné reálné pravomoci. Komise si sice mohla předvolat osoby, které byly podezřelé z účasti či přípravy represí, k výsledku, ale mohla je opravdu pouze vyslechnout a nic víc. Podezřelí však tvrdili, že nic nevěděli, někteří dokonce dávali najevo, že se jejich role ještě mohou obrátit. Student Václav Bartoška, který byl jedním z členů komise, napsal v knize *Polojasno* o svých pocitech z celkové atmosféry, o pocitech strachu a bezmoci. Zároveň však vyšlo najevo, že tři členové komise, která byla zorganizována, aby vyšetřovala zločiny Státní bezpečnosti, byli jejími spolupracovníky – udavači.

Dne 9. května 1990 komise přednesla výsledky své činnosti Federálnímu shromáždění, ve kterých konstatovala, že je zde vážné podezření, že zásah, který se odehrál na Národní třídě, byl předem plánovaný, zároveň, že byl zásah řízen dvěma veleními, která však byla odlišně instruována, dále, že nebyly objasněny vliv Výboru státní bezpečnosti SSSR a ani činnost Státní bezpečnosti při přípravě zásahu. Komise tedy nezjistila nic podstatného,

snad jen počet zraněných účastníků demonstrace, kterých dle její zprávy bylo 592. Zjištění počtu zraněných účastníků však nebylo cílem této komise.

Protože zásadní otázky ohledně zásahu na Národní třídě nebyly zodpovězeny, ustanovilo Federální shromáždění 20. září 1990 „*Parlamentní vyšetřovací komisi události ze 17. listopadu*“. Předsedou této komise se stal poslanec Jiří Ruml, který byl zvolen na kandidátce Občanského fóra, zároveň však v komisi byli zástupci všech parlamentních stran včetně komunistů a byli zde zastoupeni i tři studenti. Tato komise vyslechla 279 svědků, shromáždila více než 32 tisíc stran dokumentů a její závěrečná zpráva měla 120 stran. Bohužel odpověď na nejzásadnější otázku, zda a kdo režíroval osudné události na Národní třídě, komise nenašla.

Za účast během 17. listopadu 1989 vojenská prokuratura stíhala 36 policistů a policejních důstojníků, přičemž u dalších pěti nedokázala zjistit jejich totožnost. Postupně bylo obžalováno 28 příslušníků pořádkových sil, přičemž 11 z nich bylo do roku 1994 odsouzeno k nepřilíš velkým trestům na svobodě.⁸⁷

⁸⁷ MĚCHÝŘ, Jan, pozn. 36, s. 30.

3 Praktická část

V praktické části představím konkrétní projektové vyučování, které jsem připravila a realizovala na téma Sametové revoluce. Nejdříve představím své cíle a použité metody, následně popíšu, jak probíhala realizace projektové výuky.

3.1 Příprava projektu

Pro vytvoření projektu na určité téma je nutné si nejdříve stanovit cíle. Tématem projektového vyučování je Sametová revoluce. Cílem je seznámit žáky s průběhem Sametové revoluce, s příčinami, které k ní vedly, a s jejími důsledky pro Československo. Zároveň bylo mým cílem seznámit žáky s dobou, ve které se Sametová revoluce odehrávala, tj. s Československem na konci 80. let.

3.1.1 Příprava projektu ve vztahu k RVP ZV

Na začátku je důležité projekt ukotvit ve vztahu k RVP ZV a zde přítomným výstupům týkajícím se událostí Sametové revoluce. Projekt jsem provázala jak s výstupy ze vzdělávací oblasti Člověk a společnost (konkrétněji výstupy z dějepisu), tak s výstupy z oblasti Výchovy k občanství.

Dějepis a očekávané výstupy, kdy žák:

- *rozpozná klady a nedostatky demokratických systémů,*
- *charakterizuje jednotlivé totalitní systémy, příčiny jejich nastolení v širších ekonomických a politických souvislostech a důsledky jejich existence pro svět; rozpozná destruktivní sílu totalitarismu a vypjatého nacionalismu,*
- *zhodnotí postavení Československa v evropských souvislostech a jeho vnitřní sociální, politické, hospodářské a kulturní prostředí,*
- *vysvětlí příčiny a důsledky vzniku bipolárního světa; uvede příklady střetávání obou bloků.*⁸⁸

Učivo s tím související:

- *studená válka, rozdělení světa do vojenských bloků reprezentovaných supervelmocemi; politické, hospodářské, sociální a ideologické soupeření,*

⁸⁸ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. 2023, s. 57-58.

- *vnitřní situace v zemích východního bloku (na vybraných příkladech srovnání s charakteristikou západních zemí),*
- *vývoj Československa od roku 1945 do roku 1989, vznik České republiky.*⁸⁹

Výchova k Občanství a očekávané výstupy, kdy žák:

- *objasní výhody demokratického způsobu řízení státu pro každodenní život občanů.*⁹⁰

Učivo s tím související:

- *principy demokracie – znaky demokratického způsobu rozhodování a řízení státu; politický pluralismus, význam a formy voleb do zastupitelstev.*⁹¹

3.1.2 Příprava samotného projektu

Na základě stanoveného cíle byly dále vytvořeny konkretizované očekávané výstupy z projektu:

- *Žák vysvětlí příčiny, průběh a důsledky Sametové revoluce v Československu.*
- *Žák vysvětlí časovou osu událostí roku 1989 v Československu.*
- *Žák chápe a zvládne popsat rozdíl mezi západním a východním blokem.*
- *Žák uvažuje o dané době. Žák vede rozhovor o Sametové revoluci.*
- *Žák rozliší fakta od propagandy. Žák ví, jak vypadal život v Československu před rokem 1989.*

Mezi důležité konkretizované očekávané výstupy patřily i ty více pedagogického rázu:

- *Žák spolupracuje jak s ostatními žáky, tak s učitelem.*
- *Žák využívá vlastní představivost při práci.*
- *Žák komunikuje s ostatními žáky, ale i s učitelem.*

Jako další krok byl zformulován předběžný časový plán projektu, který byl pojat jako krátkodobý. Je na jeden den, na 6 vyučovacích hodin. Od toho se ale odvíjela další příprava projektu, kdy bylo potřeba připravit 6 vyučovacích bloků.

1. blok

⁸⁹ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2023, s. 57-58.

⁹⁰ Tamtéž, s. 61-62.

⁹¹ Tamtéž, s. 61-62.

Na začátku, tedy v prvním bloku, bylo nutné žákům stručně představit přehled událostí, které k Sametové revoluci vedly. Aby však nedošlo pouze k výkladu, na který jsou žáci běžně zvyklí, bylo rozhodnuto využít materiály od projektu rokrevoluce.cz a jejich krátká videa. Projekt rokrevoluce.cz je jeden ze vzdělávacích projektů Knihovny Václava Havla. „Vzdělávací projekty Knihovny Václava Havla cílí na žáky základních škol, studenty středních a vysokých škol a skrze odkaz Václav Havla motivují mladou generaci k zamyšlení nad otázkami občanské společnosti, demokracie a lidských práv.“⁹² Tato vzdělávací série *Rok revoluce aneb Sametový rok očima youtuberky* obsahuje 8 videí. V těchto videích „youtuberka“ krátce vysvětluje události roku 1989 stylem, který je žákům blízký. Ke každému videu je materiál pro učitele jak s videem pracovat a pracovní list pro žáky. Do projektu byla vybrána taková videa, která žáky nejlépe uvedou do tématu:

- Palachův týden (leden 1989), délka videa: 3:29
 - „V první lekci jsou mladí diváci uvedeni do revolučního roku 1989, na jehož začátku nikdo netušil, jak velké změny přinese. První díl se zabývá lednem 1989, který je důležitý především tzv. Palachovým týdnem.“⁹³
- Pusťte Havla (jaro 1989), délka videa: 3:34
 - „Druhá lekce provází událostmi, které reagovaly na násilné potlačení demonstrací a zatýkání nevinných lidí během Palachova týdne. Diváci jsou konfrontováni s autentickými zážitky mladých lidí, kteří se protestů účastnili. Lekce se soustředí na petice požadující propuštění Václava Havla a dalších zatčených.“⁹⁴
- Několik vět (květen/červen 1989), délka videa: 3:15
 - „Třetí lekce zavádí diváka do května a června 1989. V úvodu mladí diváci uvidí archivní záběry z propuštění Václava Havla z vězení (17. 5. 1989) a dále se lekce věnuje červnové petici Několik vět. Na příkladu této petice mladí lidé

⁹² Edu Václav Havel. Online. <https://edu.vaclavhavel.cz/cs/o-nas>. Dostupné z: <https://edu.vaclavhavel.cz/cs/o-nas>

⁹³ Palachův týden (Leden 1989). Online. Edu Václav Havel. 2023. Dostupné z: <https://edu.vaclavhavel.cz/cs/00310/palachuv-tyden-leden-1989>.

⁹⁴ Pusťte Havla (Jaro 1989). Online. Edu Václav Havel. 2023. Dostupné z: <https://edu.vaclavhavel.cz/cs/00311/pustte-havla-jaro-1989>.

pochozí měnící se atmosféru ve společnosti, zvyšující se počet lidí, kteří byli ochotni nahlas projevit svůj názor, a to včetně veřejně známých osobností.“⁹⁵

- Klid před bouří (léto 1989), délka videa: 3:16
 - „Čtvrtá lekce zavádí diváka do léta 1989 a ukazuje letní klid před bouří. Situace v Československu v létě 1989 ještě nevykazovala žádné známky změny, československý režim si tvrdě držel svou pozici, situace v okolních zemích však napovídala tomu, že změna je nablízku.“⁹⁶
- Pád Berlínské zdi (říjen 1989), délka videa: 3:22
 - „Pátá lekce zavádí diváka do října 1989 a podobně jako předchozí lekce se soustředí na události postihující sousední země, konkrétně komunistickou Německou demokratickou republiku (NDR), avšak tentokrát s těsnou vazbou na Československo.“⁹⁷
- Sametová revoluce (listopad 1989), délka videa: 4:09
 - „V průběhu šesté lekce, jejímž obsahem je samotná sametová revoluce, youtuberka vaří „sametovou“ polévku, tento vtipný prvek lze interpretovat i tak, že stejně jako polévka i revoluce se neobejde bez přípravy a ingrediencí, o nichž pojednávalo předchozích pět lekcí. Sametová revoluce nespadla z nebe, ale byla odrazem uvolňování poměrů v Sovětském svazu a postupného pádu totalitních režimů v okolních zemích.“⁹⁸

Jelikož však samotné sledování videí představuje riziko, že by žáci neudrželi pozornost, byli žáci aktivizováni jednoduchými úkoly a činnostmi, které musejí navazovat na jednotlivá videa, respektive na dobu, o které se hovořilo, a pojmy a události, o kterých se dozvěděli z videí.

Úkolem navazujícím na první dvě videa bylo zodpovězení otázek k lepšímu shrnutí získaných informací. Otázky viz příloha 2 – pracovní list, úkol č. 1.

⁹⁵ Několik vět (Květen/Červen 89). Online. Edu Václav Havel. 2023. Dostupné z: <https://edu.vaclavhavel.cz/cs/00312/nekolik-vet-kveten-cerven-89>.

⁹⁶ Klid před bouří (Léto 1989). Online. Edu Václav Havel. 2023. Dostupné z: <https://edu.vaclavhavel.cz/cs/00313/klid-pred-bouri-leto-1989>.

⁹⁷ Pád Berlínské zdi (Říjen 1989). Online. Edu Václav Havel. 2023. Dostupné z: <https://edu.vaclavhavel.cz/cs/00314/pad-berlinske-zdi-rijen-1989>.

⁹⁸ Sametová revoluce (Listopad 1989). Online. Edu Václav Havel. 2023. Dostupné z: <https://edu.vaclavhavel.cz/cs/00315/sametova-revoluce-listopad-1989>.

Následující úkol po dalších dvou videích byl vytvořen jako více odpočinkový, kdy žáci pouze hledali pojmy, které ve videích zazněly.

Po poslední dvojici videí následují cvičení, viz příloha 2 – pracovní list, úkoly č. 3, 4 a 5.

Přestože žákům byla přehrána krátká shrnující videa, bylo zapotřebí s žáky celé téma ještě podrobněji rozebrat, aby byla jistota, že jsou si tématem a informacemi o něm jistí.

2. blok

Ve druhém bloku bylo tedy rozhodnuto žákům téma lépe představit. Aby však celý blok nebyl pouze výkladem učitele, byl využit pramen, konkrétně článek z Rudého práva. Žáci měli za úkol přečíst a za pomoci určené prezentace nebo učebnice najít nesrovnalosti v článku, které byly v rozporu s reálnými událostmi. V tomto bloku bude však následovat ještě jedna aktivita. V článku je zmíněno, že studenti pokřikovali hesla. Ta nejznámější žákům byla skryta, aby je museli vyluštit. Viz příloha 2, pracovní list, cvičení č. 7. S žáky byly následně probrány významy hesel. Nejdřív se však nad nimi zamysleli sami, viz příloha 2, pracovní list, cvičení 8.

3. a 4. blok

V další části dne, a to sice ve 3. a 4. bloku, bylo určeno žákům zpracovat téma Sametové revoluce výtvarně pomocí komiksu. Aby se předešlo jednomu velkému zadání, a tedy rozsáhlým komiksům, které by žáci nestihli zpracovat, byli žáci rozděleni do čtyř skupin, přičemž každá skupina pracovala společně na dílčím tématu, které jim bylo zadáno. 1. skupina: Co se odehrálo na Albertově, 2. skupina: Cestou na Národní třídu, 3. skupina: Národní třída, 4. skupina: Co se dělo ve dnech poté. Po dokončení skupiny přiložily svá díla za sebou a postupně je představily.

5. blok

Předposlední blok byl zaměřen na srovnání doby před Sametovou revolucí a po ní. Žáci vyplnili v pracovním listě tři cvičení, viz příloha 2, cvičení 10, 11, 12, nad kterými pak společně diskutovali. Žákům byla položena otázka, jak nahlízejí na tvrzení „*Za komunistů jsme se měli líp*“ a co podle nich bylo na životě před Sametovou revolucí nejhorší.

6. blok:

Poslední 6. blok byl věnován reflexi. Na začátku bloku byly s žáky ústně doplňovány věty jako: „Díky Sametové revoluci...“, „Protože se Sametová revoluce odehrála, můžu...“ atd. Dále si žáci vyplnili v pracovním listu poslední cvičení, viz příloha 2, cvičení 13.

po celou tvorbu projektu bylo vše průběžně konzultováno jak s vedoucím práce, tak s vyučujícím učitelem dějepisu na ZŠ, kde byl projekt pilotován.

3.2 Charakteristika školy a třídy

Projektový den byl realizován 25. 11. 2022 na základní škole v Liberci, konkrétně na Křesťanské základní a mateřské škole Jana Amose Komenského. Tato škola je specifická tím, že je křesťanská a je provozována Jednotou bratrskou, takže i většina učitelů a žáků jsou křesťané. Na křesťanství jsou zde položeny všechny základy. Projevuje se to například i v ŠVP, kde se můžeme dočíst například: „*Vzdělávací program je postaven na křesťanském pohledu na svět, otevřenosti a spolupráci. Orientuje se na žáka jako na Bohem utvořenou bytost s ohledem na jeho specifické dispozice k učení a poznávání nových věcí.*“⁹⁹ Křesťanský charakter školy ale pilotáž nikterak neovlivnil.

Projektový den byl uskutečněn v 9. třídě k výročí Sametové revoluce. Jelikož výročí připadá na listopad a žáci se k tématu komunismu v Československu dostanou až na jaře, bylo pro ně velké množství informací nové. Nicméně bylo vhodné projektový den realizovat právě k výročí i přes riziko, že mnoho informací žáci nebudou znát, a bylo tedy potřeba vše pečlivě probrat.

Samotná učebna, kde byl projekt realizován, byla velmi malá, ale pro žádnou z plánovaných aktivit to nebyl problém. Byla vybavena tabulí s projektorem, mapou ČR a mapou světa, dále pomůckami k matematice a nakonec nástěnkami, které byly určeny pouze pro třídu například nástěnkou s rozpisem služeb. Lavice byly pouze pro jednu osobu, každý žák tak sedí sám, ale je možné lavice seskupit pro účely skupinových aktivit.

Ve školním roce 2022/2023, kdy proběhla pilotáž projektového dne, měla základní škola pouze jednu 9. třídu. Tu navštěvovalo 15 žáků, z toho 8 dívek a 7 chlapců. Ve třídě bylo jedno dítě se speciálními vzdělávacími potřebami, jedná se o chlapce s poruchou

⁹⁹ Školní vzdělávací program ZŠ J. A. Komenského, Liberec: KOMPAS. 2021. Dostupné z: <https://www.sjak.cz/cs/images/dokumenty/svp/svp-1-uvod-up.pdf>, s. 7.

autistického spektra, který měl k dispozici asistentku. Žáci byli svými učiteli hodnoceni jako velmi pasivní a pracující pouze tehdy, pokud je něco opravdu zaujme.

Učitel dějepisu na této základní škole, který se mnou spolupracoval, se jmenuje Mgr. Jáchym Novák. V této škole učí již od roku 2016, kdy dokončil střední školu a zahájil studium na vysoké škole. V roce 2019 dokončil bakalářské studium na Technické univerzitě v Liberci, na Fakultě přírodovědně-humanitní a pedagogické, v oboru Geografie a historie se zaměřením na vzdělávání. V roce 2021 dokončil magisterské studium na stejné vysoké škole v oboru Učitelství dějepisu a zeměpisu pro 2. stupeň ZŠ. Nyní se věnuje specializačnímu studiu Prevence sociálně patologických jevů. V této škole učí primárně na 2. stupni, a to předměty dějepis, zeměpis, výchovu ke zdraví, tělesnou výchovu, člověk svět a práce a křesťanskou etiku.

3.3 ŠVP pilotní školy

V rámci své přípravy jsem prostudovala i školní vzdělávací plán této školy. Ten je již na začátku charakterizován tak, že je postaven na křesťanském pohledu na svět. Zároveň vybavuje žáky klíčovými kompetencemi, které staví na biblických hodnotách.

ŠVP školy nese název Kompas a člení se do tří rovin: komunikace, porozumění a směr. Komunikace je zde míněna především mezi školou a rodiči, přičemž kromě třídních schůzek škola pořádá společné akce jako brigády nebo slavnosti. Klíčové jsou porozumění lidské osobnosti, křesťanské hodnoty a jejich vkládání do klíčových kompetencí. Zároveň škola uvádí, že se snaží porozumět obdarování každého jedince, proto úzce spolupracuje se Střediskem volného času Narnie, které zajišťuje volnočasové kluby. Směr opět reaguje na biblické principy, které škola promítá do každého předmětu.¹⁰⁰

V ŠVP se dále lze dočíst, s jakými centry škola spolupracuje, jak přistupuje k žákům se speciálními vzdělávacími potřebami nebo jak podporuje individuální vzdělávání (domácí školu).

¹⁰⁰ Školní vzdělávací program ZŠ J. A. Komenského, Liberec: KOMPAS. 2021. Dostupné z: <https://www.sjak.cz/cs/images/dokumenty/svp/svp-1-uvod-up.pdf>.

Hlavní pozornost byla věnována zpracování vzdělávací oblasti Člověk a společnost v rámci ŠVP školy. Výstupy z této oblasti byly realizovány tradičním způsobem formou předmětů dějepis a výchova k občanství.

Zde se je možné dočíst, že *„cílem výuky je seznámit žáky s hlavními dějinnými událostmi a jejich důsledky, tehdejším společenským uspořádáním, životem a myšlením lidí, důležitými postavami dějin nebo s historickými morálními dilematy, pohledy na minulé události a hodnocením minulosti“*.¹⁰¹ Žáci se při výuce seznamují i s různými zdroji, jako jsou historické knihy, multimediální prameny, nebo se zdroji z terénní výuky. Výuka dějepisu směřuje k těmto klíčovým kompetencím: kompetence k učení, kde se škola zaměřuje na porozumění dějepisnému textu, práci s informacemi a jejich vyhledáváním; kompetence k řešení problémů, kdy jsou žáci vedeni k pochopení příčin a důsledků jednotlivých historických událostí; kompetence komunikativní, kde se žáci učí komunikovat na dané téma, prezentovat své myšlenky a názory; kompetence sociální a personální, kdy se do výuky vkládají *„biblické a morální principy a témata, která napomáhají formovat charakter žáků“*¹⁰²; kompetence občanské, kde se škola zaměřuje na tvoření vztahu ke kulturnímu a historickému dědictví, a kompetence pracovní, kde se žáci učí samostatně pracovat s informacemi.

Pokud bude pozornost zaměřena na téma Sametové revoluce a výstupy, kterých má žák dosáhnout, jedná se především o tyto, kdy žák:

- *„načrtává mocenské praktiky nedemokratických režimů, zkoumá politické a hospodářské integrační procesy bipolárního světa – jejich motivace a realizace, popíše důsledky rozpadu bipolárního světa,“*
- *„rozlišuje formy států podle toho, kdo vykonává moc, a podle toho, kdo stojí v jeho čele, a uvede jejich příklad,“*
- *„na příkladech vysvětlí rozdíl mezi demokracií a autokracií,“*
- *„objasní výhody života v demokratické společnosti. “*

¹⁰¹ Školní vzdělávací program ZŠ J. A. Komenského, Liberec: Člověk a svět, člověk a společnost. 2021. Dostupné z: <https://www.sjak.cz/cs/images/dokumenty/svp/svp-4-clovek-svet-spolecnost.pdf>, s. 28.

¹⁰² Tamtéž.

3.4 Realizace projektového dne

Ještě před samotným projektovým dnem bylo učitelem dějepisu na škole, kde byl projekt realizován, potvrzeno, že jsou ve třídě všechny pomůcky, které budou potřeba. On sám byl po celou dobu plánování projektového dne přítomen a poskytoval rady a připomínky, takže předem znal celý harmonogram a měl k dispozici veškeré materiály.

Žáci byli na projektový den řádně připraveni, od svého učitele věděli, co si mají vzít s sebou, a byli seznámeni s časovým harmonogramem.

Na začátku dne bylo vše nachystáno, a to jak pomůcky, tak i materiály. Učitel dějepisu mi později přišel oznámit, že ve škole se vyskytla nemoc covid a z důvodu nedostatku personálu ve třídě nebude asistentka, ale že by to neměl být problém. Učitel byl přítomen po celou dobu realizace projektu. Jakmile se začali scházet žáci, bylo jasné, že atmosféra ve třídě není úplně dobrá, a to z důvodu třídních schůzek, které se uskutečnily den předtím. Většina žáků působila téměř našťavaně a otráveně.

V úvodu 1. bloku byl představen realizátor projektového dne a také projektový den, zejména o čem bude a jak bude koncipován. Dále byly všem žákům rozdány pracovní listy, aby je měli od začátku u sebe, ale všichni žáci byli instruováni, aby žádné cvičení nevyplňovali bez vyzvání realizátora projektu. Následně byla žákům puštěna první dvě videa, po kterých následovaly otázky, na které žáci měli odpovědět. Náhodně vybraní žáci byli vyzváni k přečtení odpovědí.

Co udělal Jan Palach? Proti čemu protestoval?

- „Upálil se, proti komunismu.“
- „Zabil se na protest proti režimu a okupaci.“
- „Upálil se kvůli okupaci.“

Proč studenti nemohli uctít památku Jana Palacha?

- „*Komunismus, Palach bojoval proti nim.*“
- „*Protože by je komunisti zmlátili.*“
- „*Protože se upálil na protest, komunistům se protesty nelíbily.*“
- „*Protože jim to režim nedovolil.*“

Co by ses pokusil/a udělat na místě studentů?

- „*Taky bych protestovala.*“
- „*To samé.*“
- „*Připojil bych se k protestům.*“
- „*To nevím, neumím si představit v té době žít.*“

Co podle tebe mohlo být v době před Sametovou revolucí dobré? Můžeš použít cokoli, co zaznělo ve videu.

- „*Levné jídlo, všichni měli práci.*“
- „*Všichni pracovali.*“
- „*Pivo za pár korun.*“

Vidíš v něčem, co zaznělo ve videu, nesvobodu? V čem konkrétně? Jak je to dnes?

- „*V cenzuře médií, to dnes není, dnes máme svobodu slova.*“
- „*Nesměli projevit svůj názor.*“
- „*Projevování názorů, to dnes můžeme, jak chceme.*“

Co by tobě nejvíce vadilo, kdybys žil/a v této době?

- „*Že nemůžu mít svůj názor a například poslouchat hudbu z jiných zemí.*“
- „*Že nebyl internet.*“
- „*Že by jim vadila moje víra.*“
- „*Ta nesvoboda.*“

U prvních dvou otázek je vidět, že žáci pochopili informace z videí a pamatovali si, kdo Jan Palach byl a co udělal. Dokázali i říci, proč se režimu nelíbilo uctívání jeho památky. U další otázky, která byla spíše teoretická, se většina žáků přiklonila k tomu, že by protestovali také, nicméně někteří připustili, že nevědí a neumějí si představit v něčem takovém žít. U této otázky byla s žáky rozvedena diskuse na téma, co pro studenty znamenalo, pokud protestovali proti režimu, a co jim hrozilo. U otázky, co podle nich

bylo na životě před Sametovou revolucí dobré, všichni žáci zmiňovali věci, které slyšeli ve videu, a příliš se nad otázkou nezamýšleli. U posledních dvou otázek, přičemž první byla, zda v něčem, co zaznělo ve videu, vidí nesvobodu, a druhá, co by jim nejvíce vadilo na žití v dané době, se v odpovědích často opakovalo, že žákům vadí, že studenti ani nikdo jiný, nemohl projevit svůj názor, aniž by nebyl potrestán. Zde se lehce ukázalo zaměření školy, kdy škola klade důraz na to, aby žáci věděli, že mohou kdykoliv a kdekoliv projevit svůj názor. Zároveň se několik žáků zmínilo, že jim vadilo, že komunismus nepodporoval víru a křesťanství.

Po projekci dalších dvou videí následovala osmisměrka. Nejdříve bez toho, aby žáci věděli, jak mají hledat pojmy. Pouze věděli, že se jedná o pojmy, které zazněly v některém ze čtyř zhlédnutých videí. Někteří žáci s tím měli očividný problém, ale i tak se velmi snažili něco najít, což se jim nakonec povedlo. Po chvíli žáci společně odhalili všechny pojmy, které v osmisměrce jsou, a žáci dostali tři minuty na to, aby si je dohledali. Následovalo vyplnění 3. cvičení, které ověřovalo, zda žáci porozuměli, co se v Praze v létě 1989 objevovalo, ale hlavně proč. Po zhlédnutí poslední dvojice videí žáci odpovídali na otázky cvičení 4 a 5. Poté byla desetimínutová pauza.

Po čem volali studenti na Národní třídě? Jak jim režim odpověděl?

- „*Po svobodě, odpověděli násilím.*“
- „*Svobodná slova, uzavřeli Národní třídu.*“
- „*Uctívali památku zesnulého studenta, režim povolal VB a odváželi je do vězení.*“

V jednoduchých bodech shrň, co následovalo po 17. listopadu 1989:

- „*Havel se stal prezidentem.*“
- „*Několik dalších revolucí, stávka a zasedání Havla s Adamcem.*“
- „*Prakticky k výměně vlády a vzniku OF.*“

Z odpovědí na první otázku, po čem volali studenti na Národní třídě a jak jim režim odpověděl, bylo patrné, že ne všichni pochopili, co se na Národní třídě odehrálo a co se dělo před tím. Více jsem společně s žáky rozebrala celý průběh, zopakovali jsme si, že demonstrace začala již na Albertově, kam pokračovala, a takto jsme si celou událost společně shrnuli. U druhé otázky, kde žáci měli shrnout, co následovalo po 17. listopadu 1989, jsem čekala, že se více rozepíší, to se ale nestalo. Příště bych otázku více specifikovala nebo žákům stanovila počet bodů, které musejí vypsát.

V první části 2. bloku byl žákům za pomoci prezentace opět souhrnně představen vývoj událostí Sametové revoluce, abych se ujistila, že vše pochopili, případně aby jim bylo dovysvětleno, co nebylo jasné z videí. Následovala aktivita zaměřená na práci s dobovým pramenem (článkem z Rudého práva), kde žáci měli hledat nesrovnalosti v textu za pomoci učebnice. Žáci se do hledání pustili s vervou, jelikož zkoumali v podstatě každé slovo, které v článku bylo. Na závěr tohoto úkolu mělo proběhnout zhodnocení, ze kterého se stala spíše diskuse nad tím, do jaké míry detailně a přesně musí být jakýkoliv článek napsaný. Žáci se však shodovali v tom, že nikde není zmínka o násilí, které se na Národní třídě odehrálo, ani o povolání Lidových milic, což podle nich byly právě největší chyby. Poslední cvičení bloku se zaměřovalo na hesla, která studenti demonstrovali. Žáci je nejdříve luštili, potom se nad nimi měli zamyslet. Samotné luštění problém nebyl a hesla uvedli všichni, s jejich významem už byl větší problém. Nakonec jsme si je všechny společně vysvětlili. Následovala dvacetiminutová pauza.

Bloky 3. a 4. probíhaly dohromady bez přestávky. Jednalo se o tvorbu komiksu. V úvodu bylo žákům vysvětleno, co budou tvořit a jakým způsobem, a vytvořily se čtyři skupiny. Každé skupině byla zadána jedna část a skupiny měly vytvořit komiks konkrétní části. Každá skupina se k úkolu postavila jinak. 1. skupina, která se věnovala událostem na Albertově, si připravenou čtvrtku rozstříhala a každý maloval část s tím, že komiks pojali jako výjevy. Zároveň si dali práci s výtvarným provedením. 2. skupina se nemohla dohodnout, jakým způsobem začne a kdo bude kreslit, a často vyrušovala ostatní. Nakonec svůj komiks ani nestihli vybarvit. 3. skupina se zaměřila na detaily událostí na Národní třídě. Ani jejich komiks není pořádně vybarvený, nicméně u této skupiny to byl účel, protože podle nich bylo vybarveno jen to nejdůležitější. 4. skupina si dala opravdu práci s výtvarným provedením. I oni malovali spíše výjevy než příběh, ale jelikož měli zadání „Co se dělo ve dnech poté“ a chtěli zaznamenat co nejvíce, ani to jinak nešlo, aby to stihli. Na konci těchto dvou bloků žáci poskládali své komiksy vedle sebe a ostatním žákům je prezentovali. Samotná aktivita se vydařila, žáky bavila, což bylo patrné z jejich bezprostředních reakcí, protože aktivně pracovali a tvořili. Určitě bych ale příště žákům na začátek nějaký komiks ukázala, aby měli všichni jasnou představu, jak má takový komiks vypadat. Zároveň bych s každou skupinou ze začátku probrala, co chtějí svým komiksem zobrazit. Předešla bych tak dohadům nebo jakýmkoliv tendencím „něco“ rychle nakreslit, aby pak nemuseli nic dělat. Vytvořené komiksy jsou k nahlédnutí v rámci příloh č. 4 až 8.

Předposlední blok byl věnován srovnání života před Sametovou revolucí a po ní. Na začátku měli žáci ve dvojicích vypracovat cvičení č. 9 a rozhodnout se, který výrok je spojen s před- či polistopadovou érou. Následně proběhla společná kontrola řešení. Další cvičení zapojilo mezipředmětové vztahy, kdy žáci museli ověřit výrok „za komunistů bylo levněji“. Žáci měli za úkol vypočítat, jak dlouho člověk šetří na nové auto dnes a jak dlouho musel šetřit v době před revolucí. Žáci mají k dispozici průměrnou cenu auta, průměrné platy a vědí, že mají počítat s tím, že člověk šetří třetinu platu. U některých žáků nebyl problém úlohu spočítat, jiným jsem pomohla sestavit příklady a výsledky si již dopočítali sami. Nakonec vše zkontrolovali. Poslední cvičení bloku bylo cvičení č. 11. Žáci se měli zamyslet nad stanovenými otázkami a odpovědět. Potom své odpovědi přečetli.

Zamysli se nad tvrzením „Za komunistů jsme se měli líp“. Co si o něm myslíš? Může to tak opravdu být? Pokud ano, proč?

- *„Jakoby byla nižší nezaměstnanost a některé věci byly dostupnější, ale některé zase méně.“*
- *„Nesouhlas, protože byla nesvoboda.“*
- *„Každý měl práci.“*
- *„Ne i jo. Třeba ta nezaměstnanost, a že jsme byli ekonomicky samostatnější, ale ta svoboda.“*

Co ze zmiňovaného v předchozím cvičení pro sebe považuješ za nejhorší?

- *„Okupace, zatýkání.“*
- *„Nemožnost cestovat.“*
- *„Zatýkání za nic.“*
- *„Politické procesy proti spoluobčanům, kteří skončili popraveni nebo ve vězení.“*

Je něco co tě ze zmiňovaného překvapilo? Nebo tě zaujalo?

- *„Že práci museli mít.“*
- *„Potřebovali něco jako povolení studovat.“*
- *„Že potřebovali doporučení ke studiu.“*

Při reflexi tohoto cvičení se ukázalo, že žáci pracují s mylnými prekoncepty ohledně vyspělosti československé ekonomiky. Žáci totiž předpokládali, že československá společnost v 80. letech byla ekonomicky vyspělá, samostatná a každý měl práci. Na tomto

místě bylo žákům sice vysvětleno, že každý musel mít práci, protože bylo nezákonné ji nemít. Bohužel již nebylo dostatečně vysvětleno, jak to bylo s naší ekonomikou. Dá se předpokládat, že pokud by pilotáž projektu byla realizována květnu a žáci by již učivo vývoje Československa do roku 1989 měli za sebou, věděli by, jak to s naší ekonomikou bylo.

Poslední blok byl věnován reflexi. Na začátku měli žáci za úkol doplnit věty, nejdříve u sebe v pracovním listu a později ústně.

Díky Sametové revoluci...

- „... *padla totalita.*“
- „... *máme svobodu žít.*“
- „... *skončil komunismus.*“
- „... *jsme volní.*“

Protože se Sametová revoluce odehrála, mohu...

- „... *mít vlastní názor a žít svobodně.*“
- „... *studovat, cestovat, mít názor a svobodně volit.*“
- „... *volit, studovat.*“
- „... *mít svobodu pohybu, slova, četby, v hudbě a tak.*“

Kdyby se Sametová revoluce neodehrála,...

- „... *asi bychom byli průmyslově vyspělejší země, než jsme teď.*“
- „... *komunismus by byl zde mnohem déle.*“
- „... *žijeme stejně.*“
- „... *tak by tady možná komunismus byl furt.*“
- „... *žijeme stejně, nemáme svobodu, nemůžeme studovat, co chceme. A pravděpodobně by bylo víc obětí.*“

Poslední úkol představovala reflexe, ať už reflexe celého dne, ale i sebereflexe. Ta již nebyla prezentována před třídou, ale vyhodnocena po vybrání PL.

3.5 Reflexe

3.5.1 Reflexe od žáků

Reflexi žáci zpracovali formou dotazníku. Jeho přesné znění je k dispozici v příloze č. 2. 11 žáků na otázku, zda jsou schopni vysvětlit rozdíl mezi dnešní a předrevoluční dobrou, uvedlo, že spíše ano, 4 žáci, že určitě ano. Nebyl nikdo, kdo by uvedl, že si není jistý nebo že ne. Na otázku, zda umí zodpovědět, proč lidé nechtěli být v totalitním režimu, odpovědělo 7 žáků ano, 4 spíše ano a 4 nevědí. Na otázku, jak se jim dnes pracovalo, většina žáků odpověděla jednoslovně, že dobře nebo výborně, případně že je to bavilo. Tři žáci se rozepsali více. Jeden z nich napsal, že to bylo zase něco jiného, než jsou zvyklí, další chválil videa, že ho opravdu bavila. Poslední ze tří žáků však kritizoval aktivity, že byly moc podobné, ale líbila se mu videa. Na otázku, jestli se dozvěděli něco nového, pouze jeden žák uvedl, že asi ne, zbytek uvedl, že ano. Poslední otázka měla zjistit, zda žáky něco nebavilo. Čtyři žáci uvedli, že je vše bavilo, případně že to bylo zpestření běžné výuky, jeden žák neuvedl nic. Někteří žáci uvedli, že je nebavila matematika, i když jim to přišlo zajímavé, další uváděli, že je nebavila práce s pramenem, protože jim text přišel dlouhý. Jedna z poznámek se týkala času pro úkoly, že jsem dávala příliš času na vyplnění a pak vše bylo zdlouhavé.

3.5.2 Reflexe od učitele dějepisu

„Projektový den byl prováděn v deváté třídě v počtu necelých 15 žáků. Žáci této třídy obsah projektu ještě nebrali a ani se nezačali zabývat komunistickým obdobím v Československu, takže některé pojmy byly pro ně úplně nové. Celý projektový den se skládal z několika různorodých činností (práce s pramenem, rozhovor, komiks, video, pracovní list), při kterých mají šanci prosadit se i méně bystří žáci a naopak třeba více umělecky zaměření. První hodinu se pouštěla videa ze série o Sametové revoluci s následnou reflexí základní terminologie v pracovních listech (otázky, osmisměrka). V dalším bloku proběhla četba článku z Rudého práva z té doby a následný rozbor nepravd. Poté žáci byli seznámeni s nejznámějšími skandovacími hesly pomocí přesmyček. Dále komiks. Následnou hodinu proběhlo správné řazení tvrzení charakterizující doby před a po revoluci, porovnání cen či reflexe některých výrokových klišé („Za komunistů jsme se měli líp“). Závěrem žáci refletovali celý projektový den. Vzhledem k znalostní a intelektuální výbavě třídy (která není tak vysoká) celkem dobře

reagovali. Častější střídání aktivit mělo určitě pro tuto třídu pozitivnější účinek. Přestávky probíhaly jinak než normálně, na což bylo dobře na začátku upozorněno, ale přesto bych možná pro větší klid žáků oznámil, jak dlouho budou zhruba pracovat do pauzy a jestli pauzy budou stejně dlouhé jako při běžné výuce (na některých byla poznat určitá nervozita).

Mezi doporučeními bych upozornil na používání přesné terminologie, ač vím, že sám v tom někdy nevědomky chybuji (konkrétně záměna Rusů za Sověty). U osmisměrky mi přišlo, že ne všichni zprvu hned chápali, proto doporučuji automaticky několikrát opakovat zadání, měnit klidně způsob vysvětlení a ptát se, jestli chápou. Některé nové cizí pojmy je potřeba pořádně vysvětlit a počítat už předem s tím, že to pro ně bude obtížné. V tomto bodě mířím na termín perestrojka. Je taky na zvážení, jestli se ještě nepokusit zkrátit soubor pracovních listů, na druhou stranu je to projektový den, který si zaslouží dobrou přípravu, což může zahrnovat i větší počet listů.“

3.5.3 Sebereflexe

Na projektový den jsem se připravovala dlouho a byla jsem si jistá, že jsem vše měla připravené. Samozřejmě jsem se mýlila, což jsem bohužel zjistila až při realizaci.

Co se týká mnou připraveného materiálu, našla jsem si v prezentaci i pracovním listě několik překlepů včetně špatného čísla úkolu, na který jsem odkazovala.

Pokud se zaměřím na průběh dne, v prvním bloku jsem viděla, že některé žáky videa nudí. Samotné mi přišla dlouhá znělka u videí, nicméně videa nejsou mnou vytvořena a nedovolila bych si znělku z nich vystříhnout. Na druhou stranu se na YouTube dá nastavit přehrání videa až po znělce, což mě v tu chvíli nenapadlo. I na žácích bylo vidět, že několikátá znělka je již nebaví.

Dále bych asi změnila zadání u osmisměrky a dala žákům předem hledané pojmy, jelikož pro některé bylo očividně velmi náročné je hledat.

Další změnu bych udělala v prezentaci. Nechtěla jsem sice klasický výklad, ale myslím, že jsem vše příliš zestručnila. Myslím, že by to tak bylo v pořádku pro žáky, kteří již téma probírali, ale pro ty, kteří nikdy neslyšeli například pojem perestrojka, byla moje prezentace moc stručná a neodnesli si z ní mnoho. Zároveň vím, že jsem několikrát použila špatnou terminologii, jak psal v reflexi i učitel.

Ohledně práce s pramenem se nedomnívám, že jsem vybrala příliš náročný úkol, nicméně bych asi volila práci s jiným pramenem, případně jiný typ aktivity. Například, kde by žáci srovnávali zprávu o události od nás (článek z Rudého práva) a zahraniční článek. Samotnou mě velice zaskočilo, jak žáci hledali překroucená tvrzení v téměř každém slově. Případná úprava cvičení by mohla být, že žákům předem sdělím počet chyb v tvrzeních, aby si ohlíželi, kolik jich mají hledat.

U komiksu jsem osobně problém nezaznamenala, žáky jeho tvoření bavilo, nicméně dvě skupiny vyrušovaly a jedna chtěla mít práci hotovou co nejdříve, což by znamenalo, že by žáci další hodinu jen seděli. Byl tedy nutný můj zásah, kdy jsem s nimi znovu probírala, co se v jejich části odehrávalo.

V 5. bloku bych upravila primárně příklad z matematiky. Dala jsem žákům sice všechny potřebné údaje, ale i tak jsem některým musela pomáhat příklad sestavit. Zároveň to však záleží na úrovni třídy. Upravila bych ho tedy tak, aby byl pro žáky jednodušší. Například bych jasně popsala údaje, které mají do příkladu vložit a jak je mají vložit, případně bych žáky nenechala počítat samotné, ale příklad bychom počítali společně.

V otázkách k porovnání doby předrevoluční a porevoluční mě velice překvapilo, že nejčastější odpovědi byly ohledně nízké nezaměstnanosti, žáci to považovali za to nejdůležitější. Zároveň předpokládali, že Československo bylo ekonomicky i průmyslově vyspělé. Věřím, že to bylo i nedostatečným výkladem. Opět si myslím, že by jinak reagovali žáci, kteří by již měli toto učivo za sebou. Nicméně projekt jsem tvořila pro žáky, kteří učivo mít za sebou nemusejí, proto by bylo nasnadě výklad více rozvést.

U reflexe si myslím, že jsem mohla poskytnout mnohem méně času, jelikož se žáci příliš nerozepisovali. Mohla jsem jim dát detailnější otázky nebo reflexi nezpracovávat písemně, ale sednout si s žáky a vyslechnout jakýkoliv jejich postřeh. Celkově mi celý den připadali, že příliš nereagují, a když jsem je obcházela, všimla jsem si, že někteří pracovní list vyplňují spíše sporadicky. Sice jsem se snažila vyvolávat postupně všechny, ale i tak měli prostor pro nevyplnění pracovního listu.

Hodnotím však pozitivně, že většina žáků projevila jistý zájem o téma a snažila se reagovat.

To, co dle mého názoru bylo nedostatečné reagování, bylo dle jejich učitele reagování s velkým zájmem. U těchto žáků totiž opravdu převládá pasivita. Zároveň celkově hodnotím pozitivně tvorbu komiksu, kde měli šanci projevit se i ti, kteří jsou spíše výtvarně nadaní, ale v jiném projevu slabší. Také se mi líbila spolupráce, kterou museli žáci projevit.

Závěr

Tato bakalářská práce se zaměřila na inovativní přístup k výuce událostí spojených s 17. listopadem 1989 prostřednictvím projektové výuky. Hlavním cílem bylo zprostředkovat žákům hlubší pochopení významu Sametové revoluce a zároveň podpořit jejich kritické myšlení a spolupráci. Vytvořený projektový vyučovací den, který byl realizován na vybrané škole, poskytl cenné výstupy a praktické zkušenosti.

Výsledky realizovaného projektového dne ukázaly, že tento přístup k výuce moderních dějin je nejen efektivní, ale také pro žáky vysoce motivační. Praktické aktivity, spolupráce a vlastní bádání umožnily žákům lépe porozumět historickým souvislostem a významu událostí 17. listopadu 1989. Zpětná vazba od žáků i pedagogů potvrdila, že projektová výuka významně přispívá k rozvoji dovedností a znalostí žáků.

Připravený metodický materiál, který vznikl jako součást této práce, je koncipován tak, aby byl snadno použitelný a přenositelný. Pedagogové v různých školách mohou tento materiál implementovat do své výuky, čímž se rozšíří inovativní metody vzdělávání moderních dějin. Díky detailnímu popisu jednotlivých aktivit a metodologických postupů je tento materiál užitečným nástrojem pro jakékoliv školní prostředí.

Odborná literatura, kterou jsem pro tuto práci vybrala, poskytla pevný teoretický základ a pomohla formulovat metodické přístupy pro realizaci projektové výuky. Klíčové zdroje analyzovaly jak didaktické aspekty, tak historický kontext, což umožnilo vytvořit ucelený a prakticky použitelný výukový projekt.

Reflexe z realizace projektového dne poukázala na několik oblastí ke zlepšení. Při přípravě materiálů se objevily překlepy a objevila se i nesprávná čísla úkolů. Některé žáky nudily úvodní znělky videí, což by bylo možné řešit jejich přeskočením při přehrávání. U osmisměrky se ukázalo, že by bylo vhodné předem poskytnout hledané pojmy, aby byla úloha pro žáky přístupnější. Prezentace by mohla být podrobnější, zejména pro žáky, kteří téma ještě neznají, a při práci s prameny by bylo vhodné poskytnout přesnější instrukce. Zpětná vazba od žáků ukázala, že některé úkoly byly náročné na porozumění a že by bylo užitečné více času věnovat diskusi a reflexi. Přesto většina žáků projevila zájem o téma a aktivně se zapojila do aktivit, což potvrzuje efektivitu projektové výuky.

Závěrem lze konstatovat, že projektová výuka tématu 17. listopadu 1989 se osvědčila jako účinná metoda pro výuku moderních dějin. Díky zapojení žáků do aktivního učení a jejich vlastnímu bádání se podařilo dosáhnout hlubšího pochopení významu těchto historických událostí. Tento přístup zároveň podporuje rozvoj klíčových kompetencí, které jsou nezbytné pro jejich další vzdělávání a občanskou angažovanost.

Seznam použité literatury

BLAŽEK, Petr a Jaroslav PAŽOUT. *Dominový efekt: Opoziční hnutí v zemích střední Evropy a pád komunistických režimů v roce 1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2013. ISBN 978-80-7285-166-5.

DÖMISCHOVÁ, Ivona. *Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-802-4429-151.

GARTON ASH, Timothy. *Rok zázraků*. Praha: Lidové noviny. Knihovna Lidových novin (Nakladatelství Lidové noviny). ISBN 80-710-6021-6.

HAVLŮJOVÁ, Hana, NAJBERT Jaroslav. *Paměť a projektové vyučování v dějepise*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. ISBN 978-80-87912-12-6.

JULÍNEK, Stanislav. *Základy oborové didaktiky dějepisu*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3495-5.

KALHOUS, Zdeněk, OBST Otto. *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-571-4.

KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 978-80-210-4142-4.

LABISCHOVÁ, Denisa, GRACOVÁ, Blažena. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*. V Ostravě: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008. Scripta Facultatis philosophicae Universitatis Ostraviensis. ISBN 978-80-7368-584-3.

MAŇÁK, Josef, ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-731-5039-5.

OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny nové doby 1850-1993*. Praha: Scientia, 1995. ISBN 80-858-2794-8.

OTÁHAL, Milan a SLÁDEK, Zdeněk. *Deset pražských dnů*. Praha: Academia, 1990. ISBN 80-200-0340-1.

PAŽOUT, Jaroslav. *Trestněprávní perzekuce odpůrců režimu v Československu v období takzvané normalizace (1969-1989)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2017. Česká společnost po roce 1945. ISBN 978-80-7285-205-5.

RYCHLÍK, Jan a PENČEV, Vladimír Georgiev. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Vydání druhé, rozšířené. V Praze: Vyšehrad, 2018. ISBN 978-807-4298-813.

RYCHLÍK, Jan. *Československo v období socialismu: 1945-1989*. V Praze: Vyšehrad, 2020. ISBN 978-80-7601-334-6.

SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1821-7.

SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křižovatky jedné politické krize: (od listopadu 1989 do června 1990)*. Praha: Prostor, 2003. Obzor (Prostor). ISBN 80-726-0099-0.

ŠVEC, Luboš. *Perestrojka, pobaltské republiky a Československo 1988-1991*. Praha: Dokořán, 2013. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-564-0.

WEGS, J. Robert a Robert LADRECH. *Evropa po roce 1945*. Praha: Vyšehrad, 2002. Dějiny Evropy (Vyšehrad). ISBN 80-702-1507-0, s. 252.

ZORMANOVÁ, Lucie. *Obecná didaktika: pro studium a praxi*. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4590-9.

Seznam použitých zdrojů

45 let dopisu Gustávu Husákovi. Online. 2020, s. 1. Dostupné z: <https://www.vaclavhavel.cz/cs/index/novinky/1105/45-let-dopisu-gustavu-husakovi>. [cit. 2024-06-20].

Edu Václav Havel. Online. <https://edu.vaclavhavel.cz/cs/o-nas>. Dostupné z: <https://edu.vaclavhavel.cz/cs/o-nas>.

Klid před bouří (Léto 1989). Online. Edu Václav Havel. 2023. Dostupné z: <https://edu.vaclavhavel.cz/cs/00313/klid-pred-bouri-let-1989>.

Několik vět (Květen/Červen 89). Online. Edu Václav Havel. 2023. Dostupné z: <https://edu.vaclavhavel.cz/cs/00312/nekolik-vet-kveten-cerven-89>.

Pád Berlínské zdi (Říjen 1989). Online. Edu Václav Havel. 2023. Dostupné z: <https://edu.vaclavhavel.cz/cs/00314/pad-berlinske-zdi-rijen-1989>.

Palachův týden (Leden 1989). Online. Edu Václav Havel. 2023. Dostupné z: <https://edu.vaclavhavel.cz/cs/00310/palachuv-tyden-leden-1989>.

Pust'te Havla (Jaro 1989). Online. Edu Václav Havel. 2023. Dostupné z: <https://edu.vaclavhavel.cz/cs/003111/pustte-havla-jaro-1989>.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělání. 2023.

Sametová revoluce (Listopad 1989). Online. Edu Václav Havel. 2023. Dostupné z: <https://edu.vaclavhavel.cz/cs/00315/sametova-revoluce-listopad-1989>.

Školní vzdělávací program ZŠ J. A. Komenského, Liberec: Člověk a svět, člověk a společnost. 2021. Dostupné z: <https://www.sjak.cz/cs/images/dokumenty/svp/svp-4-clovek-svet-spolecnost.pdf>.

Školní vzdělávací program ZŠ J. A. Komenského, Liberec: KOMPAS. 2021. Dostupné z: <https://www.sjak.cz/cs/images/dokumenty/svp/svp-1-uvod-up.pdf>.

Václav Havel: Dopis Gustávu Husákovi 8. dubna 1975. Online. S. 13. Dostupné z: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/dopis-vaclava-havla-gustavu-husakovi-8-4-1975/>. [cit. 2024-06-23].

Závěrečná zpráva vyšetřovací komise Federálního shromáždění pro objasnění události 17. listopadu 1989. Praha, 1989.

Seznam příloh

Příloha 1: Příprava na projektové vyučování.....	59
Příloha 2: Pracovní list Sametová revoluce	63
Příloha 3: Prezentace Sametová revoluce	69
Příloha 4: Foto komiksu 1. skupina	73
Příloha 5: Foto komiksu 2. skupina	74
Příloha 6: Foto komiksu 3. skupina	75
Příloha 7: Foto komiksu 4. skupina 1. část	76
Příloha 8: Foto komiksu 4. skupina 2. část	77
Příloha 9: Ukázkově vyplněný pracovní list z projektového dne	78

Přílohy

Příloha 1: Příprava na projektové vyučování

PROJEKTOVÉ VYUČOVÁNÍ - NÁVRH PROJEKTU	
JMÉNO: Vaňhová Tereza	
CÍLOVÁ SKUPINA (POČET, VĚK DĚTÍ, INDIVIDUÁLNÍ POTŘEBY, CHARAKTERISTIKA SKUPINY):	
TÉMA	Sametová revoluce
VZDĚLÁVACÍ OBLAST - PODOBLAST	Člověk a jeho svět Člověk a společnost
KONKRETIZOVANÝ OČEKÁVANÝ VÝSTUP	Žák vysvětlí příčiny, průběh a důsledky Sametové revoluce v Československu. Žák vysvětlí časovou osu událostí roku 1989. Žák vysvětlí rozdíl mezi západním a východním blokem. Žák vede rozhovor o Sametové revoluci. Žák ví, jak vypadal život v Československu před rokem 1989. Žák spolupracuje s ostatními žáky, ale i s učitelem. Žák využije vlastní představivost při práci. Žák dokáže uvažovat o dané době. Žák rozliší fakta od propagandy.
SMĚŘUJEME KE KLÍČOVÝM KOMPETENCÍM	1. kompetence k učení 2. kompetence k řešení problémů 3. kompetence komunikativní 4. kompetence sociální a personální 5. kompetence občanské 6. kompetence pracovní 7. kompetence digitální
PROSTŘEDKY (POMŮCKY, DID. TECHNIKA)	Pomůcky - projektor, pracovní listy, papíry, čtvrtky
KONKRÉTNÍ PEDAGOGICKÉ POŽADAVKY	Učitel bude dohlížet na pořádek ve třídě. Učitel bude dohlížet na bezpečnost při práci. Učitel žákům zadá jasné pokyny. Učitel bude dohlížet na dodržování pravidel. Učitel si připraví dostatek pomůcek. Učitel si připraví plán celého projektového dne. Učitel žákům sdělí průběh dne.
ORGANIZACE – FORMA	Střídavá frontální s prací ve dvojicích a skupinách.
ORGANIZACE – ČASOVÝ HARMONOGRAM	6 bloků (5 pracovních bloků - každý blok 45 minut 1 blok reflexe)
METODY	slovní, názorné, praktické

OBSAH (MOTIVACE, METODICKÝ POSTUP)	1. blok: - cca 45 minut - cvičení k vyplnění v pracovním listu: 1, 2, 3, 4, 5, 6 V rámci prvního bloku bude žákům vysvětleno, co je ten den čeká: jakému tématu se budou věnovat (Sametová revoluce), jaké je čekají činnosti a jak bude den organizovaný. Následně proběhne projekce 1. a 2. lekce od rokrevoluce.cz - 1. lekce: https://www.rokrevoluce.cz/cs/course/10 („Palachův týden“ – 3:30) - 2. lekce: https://www.rokrevoluce.cz/cs/course/11 („Pustíte Havla“ – 3:34) Žáci vyplní 1. cvičení v pracovním listu viz příloha 1. Vybraní žáci přečtou své odpovědi. Po skončení aktivity zhlédnou žáci další 2 lekce: - 3. lekce: https://www.rokrevoluce.cz/cs/course/12 („Několik vět“ – 3:15) - 4. lekce: https://www.rokrevoluce.cz/cs/course/13 („Klid před bouří“ – 3:15) Po těchto 2 lekcích žáci vyplní cvičení 2 a 3 v pracovním listu viz příloha 1 Pracovní list – Sametová revoluce. Žáci hledají tyto pojmy: normalizace Palach okupace disident revoluce Havel petice StB Na konci aktivity si žáci společně odhalí ukryté pojmy a s pomocí vyučujícího si vysvětlí jejich význam Následují další 2 videa: - 5. lekce: https://www.rokrevoluce.cz/cs/course/14 („Pád Berlínské zdi“ – 3:23) - 6. lekce: https://www.rokrevoluce.cz/cs/course/15 („Sametová revoluce“ – 4:10) Po skončení projekce žáci vyplní cvičení 4 a 5 pracovním listu. Dále vybraní žáci přečtou své odpovědi. 2. blok: - cca 45 minut - cvičení k vyplnění v pracovním listu: 6, 7, 8 V úvodu proběhne projekce prezentace (viz příloha 2 Prezentace – Sametová revoluce), která shrne události roku 1989. Dále žáci vyplní cvičení 6, které obsahuje článek o událostech 17. listopadu 1989 z Rudého práva. Žáci budou mít za úkol za pomoci všech dostupných zdrojů (internet, učebnice, ...) zjistit, co vše je v článku lež, podtrhnout to a doplnit, co se ve skutečnosti odehrálo. Na konci aktivity proběhne společná kontrola pro
------------------------------------	---

	ověření správnosti odpovědí. Další aktivita je 7. a 8. cvičení v pracovním listu. Žáci mají za úkol vyluštit, jak heslo zní a co znamená. Po skončení proběhne kontrola správnosti odpovědí. 3. a 4. blok: - 90 minut Průběh demonstrace - výtvarná dílna Tvorba komiksu 4 skupiny (max. 5 žáků v jedné skupině, při vyšším počtu žáků lze přidat téma „Hesla, jež demonstranty provázela“), 1 téma - příběh malují po částech 1. skupina: Albertov 2. Skupina: cesta na Národní třídu 3. Skupina: Zásah na národní třídě 4. Skupina: Dny poté – co se dělo dále? Žáci svá díla následně položí vedle sebe kvůli návaznosti příběhu. Proběhne představení jednotlivých děl. 5. blok: - 45 minut - Cvičení k vyplnění v pracovním listu: 9, 10, 11 Tento blok je zaměřen na rozdíl mezi životem před Sametovou revolucí a po ní. Žáci si díky aktivitě uvědomí rozdíl mezi životem v demokracii a totalitním režimu. Zároveň se zamyslí nad pojmy jako „svoboda slova“. Dále budou moci zauvažovat nad současnou dobou a jejími problémy. Žáci dostanou do dvojic nastříhané kartičky, které budou rozřazovat do doby před revolucí nebo po ní. List viz Příloha 3 – kartičky. Učitel s žáky ověří správnost a probere s nimi doplňující otázky. Pomocné otázky: - Co podle sebe považuješ za „nejhorší“? - Co říkáš na tvrzení „Za komunistů jsme se měli líp.“? - Jaké problémy vidíš v dnešní době? Myslíš, že před revolucí to bylo lepší? 6. blok: - 45 minut - cvičení k vyplnění v pracovním listě: 12 + sebehodnocení Na začátku hodiny proběhne zhodnocení Sametové revoluce za pomoci „dokončení vět“. Žákům řeknu začátek věty a oni mě doplní. Věty: Díky Sametové revoluci ... Protože se Sametová revoluce odehrála, mohu ... Kdyby se Sametová revoluce neodehrála, ... Následně proběhne reflexe. Reflexe: Žáci vyplní poslední list pracovního listu, který se zaměřuje na reflexi a sebereflexi.
--	---

EVALUACE A AUTOEVALUACE UČITELE (SEBEREFLEXE UČITELE)	
---	--

Příloha 2: Pracovní list Sametová revoluce

Sametová revoluce

Jméno:

1. Zamysli se a odpověz na následující otázky:

- Co udělal Jan Palach? Proti čemu protestoval?
- Proč studenti nemohli uctít památku Jana Palacha?
- Co by ses pokusil/a udělat na místě studentů?
- Co podle tebe mohlo být v předrevoluční době dobré? Můžeš použít cokoliv, co zaznělo ve videu.
- Vidíš v něčem, co zaznělo ve videu, nesvobodu? V čem konkrétně? Jak je to dnes?
- Co by tobě nejvíce vadilo, kdybys žil/a v této době?

Sametová revoluce

2. Vyhledej v osmisměrce 8 pojmů spojených se Sametovou revolucí:

S	H	M	S	T	B	E	S	T	P	L	1. _____
B	V	A	C	O	M	J	E	H	E	K	2. _____
A	R	Z	V	P	L	H	C	N	M	R	3. _____
D	E	R	A	E	Z	A	I	S	C	E	4. _____
I	C	M	N	J	L	L	T	K	I	V	5. _____
S	A	R	T	A	D	F	E	G	H	O	6. _____
I	P	U	P	K	N	M	P	L	P	L	7. _____
D	U	I	E	A	V	H	J	S	T	U	8. _____
E	K	K	O	B	C	S	T	R	V	C	
N	O	R	M	A	L	I	Z	A	C	E	
T	Z	S	Z	B	V	M	N	I	U	S	

4. Co se objevovalo v Praze v létě 1989? Proč?

5. Po čem volali studenti na Národní třídě? Jak jim režim odpověděl?

6. V jednoduchých bodech shrň, co následovalo po 17. listopadu 1989:

Sametová revoluce

7. Přečti si následující článek, který vyšel 18. listopadu 1989 v Rudém právu. Za pomoci učebnice/internetu podtrhni falešná tvrzení uvedená v textu a oprav je.

Demonstrace studentů

Na Albertově v Praze 2 se v šestnáct hodin shromáždilo kolem 15 tisíc studentů pražských vysokých škol, aby zde uctili památku Jana Opletala zavražděného fašisty. Společná akce městské vysokoškolské rady a neorganizovaných studentů měla rozpornou tvář. Ukázala, jak studenti touží hovořit nahlas a otevřeně o svých problémech, že vyžadují rychlejší postup společenských přeměn a také, jak snadno se nechají strhnout k radikalismu. To se projevilo už při rušivých reakcích na projevy řečníků, zejména představitele městské vysokoškolské rady. Po ukončení shromáždění na Albertově se jeho účastníci průvodem vydali na vyšehradský Slavín, kde měli položit květy ke hrobu Karla Hynek Máchy.

Už na Albertově a potom během pochodu se na transparentech a ve skandovaných pokřicích objevovala a postupně převládla hesla, která napadala představitele KSČ, vedoucí úlohu komunistické strany, požadovala zrušení milicí, demisi vlády, svobodné volby a podobně. Na Vyšehradě mělo shromáždění s pietním aktem, který zde měl být ukončen, společného již málo. Postupně tu převládly hlasy, které požadovaly, aby se průvod přesunul do středu města. Ve večerních hodinách davy postupoval k Národnímu divadlu a po Národní třídě.

K udržení veřejného pořádku v centru města byli povoláni příslušníci Veřejné bezpečnosti. Ověřovali totožnost účastníků demonstrace a kolem sta osob bylo předvedeno na místní oddělení VB. Ve 22 hodin byl ve středu města obnoven klid.

Místo pro poznámky:

Demonstrace studentů

PRAHA (Dělní zpravodaj) — Na Albertově v Praze 2 se v šestnáct hodin shromáždilo kolem 15 tisíc studentů pražských vysokých škol, aby zde uctili památku Jana Opletala zavražděného fašisty. Společná akce městské vysokoškolské rady a neorganizovaných studentů měla rozpornou tvář. Ukázala, jak studenti touží hovořit nahlas a otevřeně o svých problémech, že vyžadují rychlejší postup společenských přeměn a také, jak snadno se nechají strhnout k radikalismu. To se projevilo už při rušivých reakcích na projevy řečníků, zejména představitele městské vysokoškolské rady. Po ukončení shromáždění na Albertově se jeho účastníci průvodem vydali na vyšehradský Slavín, kde měli položit květy ke hrobu Karla Hynek Máchy.

Už na Albertově a potom během pochodu se na transparentech a ve skandovaných pokřicích objevovala a postupně převládla hesla, která napadala představitele KSČ, vedoucí úlohu komunistické strany, požadovala zrušení milicí, demisi vlády, svobodné volby a podobně. Na Vyšehradě mělo shromáždění s pietním aktem, který zde měl být ukončen, společného již málo. Postupně tu převládly hlasy, které požadovaly, aby se průvod přesunul do středu města. Ve večerních hodinách davy postupoval k Národnímu divadlu a po Národní třídě.

K udržení veřejného pořádku v centru města byli povoláni příslušníci Veřejné bezpečnosti. Ověřovali totožnost účastníků demonstrace a kolem sta osob bylo předvedeno na místní oddělení VB. Ve 22 hodin byl ve středu města obnoven klid. [189]

8. Pokus se vyluštit hesla, která studenti skandovali.

- ✓ Jakeše - od eošk.
- ✓ My máme Havla - oeivJašk aadpl.
- ✓ Rude právo psalo - ež ej ásn ut áolm.
- ✓ 40 let jsme byli vedeni stranou - dte ccheem itj oěnr.

Sametová revoluce

- ✓ Konec vlády - éenjd yantsr.
- ✓ Máme - éohl eurc.
- ✓ Na Štěpána - zbe pěátnŠa.

9. Zamysli se nad tím, co jednotlivá hesla znamenala:

10. Přečti si jednotlivé výroky a modře označ ty, které z nich patří do dnešní doby a červeně ty, které patří do doby před revolucí.

K volbám můžeme dobrovolně.

Nikdo mě nemůže stíhat pro mé politické přesvědčení.

Muži tu musí na 2 roky povinně na vojnu.

Naše země je členem NATO.

U voleb je výběr z mnoha politických stran.

Jsme člené Evropské unie.

Mám svobodu vyznání.

Mohu sehnat a poslouchat hudbu, která se mi líbí.

Máme velkou míru nezaměstnanosti.

Neexistuje tu svoboda projevu.

Zatýkání kvůli politickému přesvědčení.

Mohu cestovat kam budu chtít a kdy budu chtít.

Všichni mají práci. Musí.

Mohu studovat po splnění studijních podmínek a získání doporučení.

Pokud budu chtít, tak mohu jít do armády. Ale nemusím.

Nemohu cestovat, nedostal jsem povolení vyjet.

Po splnění studijních podmínek mohu studovat.

Pro svou víru mohu být perzekuován.

V naší zemi je vláda jedné strany.

Naše republika je okupována ruskými vojáky.

Kolem našeho státu není ostnatý drát.

Neomezený přístup k informacím.

Nejsem nucen být členem žádné organizace.

Politické procesy proti spoluobčanům, kteří často skončí popravení nebo ve vězeních.

V obchodech je mnoho druhů zboží.

Je tu cenzura.

V televizi je spousta filmů o hrdinech z USA.

Naše země je členem Varšavské smlouvy.

Sametová revoluce

11. Vypočítej:

Jak dlouho musel člověk šetřit na nové auto v roce 1989 versus jak dlouho musí šetřit teď?
Za částku, kterou mohl a může člověk ušetřit považujeme třetinu průměrného platu.

Průměrná cena auta v roce 1989: 79 250 Kčs
Průměrný plat v roce 1989: 3 170 Kčs
Jak dlouho musel člověk šetřit na nové auto v roce 1989?

Průměrná cena nového auta dnes: 631 720 Kč
Průměrný plat dnes: 37 903 Kč
Třetina platu: 12 634,3 Kč

Jak dlouho musí člověk na auto šetřit nyní?

12. Podívej se na cvičení 9 a odpověz na následující otázky:

- Zamysli se nad tvrzením, „Za komunistů jsme se měli líp.“. Co si o něm myslíš? Může to tak opravdu být? Pokud ano, proč?
- Co ze zmiňovaného v předchozím cvičení pro sebe považuješ za nejhorší?
- Je něco, co tě ze zmiňovaného překvapilo? Nebo tě zaujalo?

13. Dokonči následující věty:

Díky Sametové revoluci

Protože se Sametová revoluce odehrála, mohu ...

Kdyby se Sametová revoluce neodehrála, ...

Sametová revoluce

Sebehodnocení

Pokus se zhodnotit, jak se ti pracovalo. Využij tyto otázky:

Dokážu vysvětlit rozdíl mezi dnešní dobou a předrevoluční dobou?

NE ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ANO

Umím zodpovědět, proč lidé nechtěli být v totalitním režimu?

NE ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ANO

Jak se mi dnes pracovalo?

Dozvěděl/a jsem se něco nového?

Co mě dnes nebavilo?

Příloha 3: Prezentace Sametová revoluce

SAMETOVÁ REVOLUCE

PALACHŮV TÝDEN

- Kdo byl Jan Palach?
- Proti čemu protestoval?
- Proč „Palachův týden“?

NĚKOLIK VĚT

1) Aby podle našeho názoru je k tomu
2) Aby byla okamžitě propuštěna
3) Aby přestala být omezována svoboda
iniciativy a začaly být konečně
veřejnosti už dávno jsou, tato
života a legální jsou, tato
být kladeny náležitě v

- Kdo byl Václav Havel?
- Co požadovala petice Několik vět?
 - propuštění politických vězňů
 - svobodné shromažďování
 - konec cenzury
 - náboženská svoboda
 - Ochrana životního prostředí
- Co hrozilo za podepsání takové petice před revolucí? Co nám hrozí teď?

LÉTO/PODZIM 1989

- Co byla perestrojka?
- Co se dělo v dalších komunistických zemích?
- Jak to bylo mezitím u nás?

17. LISTOPAD 1989

- Proč 17. listopadu?
- Kde to celé začalo?
- Co se stalo na Národní třídě?

CO NÁSLEDOVALO?

Rudé právo 18. listopadu 1989

Demonstrace studentů

Na Albertově v Praze 2 se v šestnáct hodin shromáždilo kolem 15 tisíc studentů pražských vysokých škol, aby zde uctili památku Jana Opletala zavražděného fašisty. Společná akce městské vysokoškolské rady a neorganizovaných studentů měla rozpornou tvář. Ukázala, jak studenti touží hovořit nahlas a otevřeně o svých problémech, že vyžadují rychlejší postup společenských přeměn a také, jak snadno se nechají strhnout k radikalismu. To se projevilo už při rušivých reakcích na projevy řečníků, zejména představitelů městské vysokoškolské rady. Po ukončení shromáždění na Albertově se jeho účastníci průvodem vydali na vyšehradský Slavín, kde měli položit květy ke hrobu Karla Hynek Máchy.

Už na Albertově a potom během pochodu se na transparentech a ve skandovaných pokřících objevovala a postupně převládla hesla, která napadala představitele KSČ, vedoucí úlohu komunistické strany, požadovala zrušení milicí, demisi vlády, svobodné volby a podobně. Na Vyšehradě mělo shromáždění s pietním aktem, který zde měl být ukončen, společného již málo. Postupně tu převládly hlasy, které požadovaly, aby se průvod přesunul do středu města. Ve večerních hodinách davy postupoval k Národnímu divadlu a po Národní třídě.

K udržení veřejného pořádku v centru města byli povoláni příslušníci Veřejné bezpečnosti. Ověřovali totožnost účastníků demonstrace a kolem sta osob bylo předvedeno na místní oddělení VB. Ve 22 hodin byl ve středu města obnoven klid.

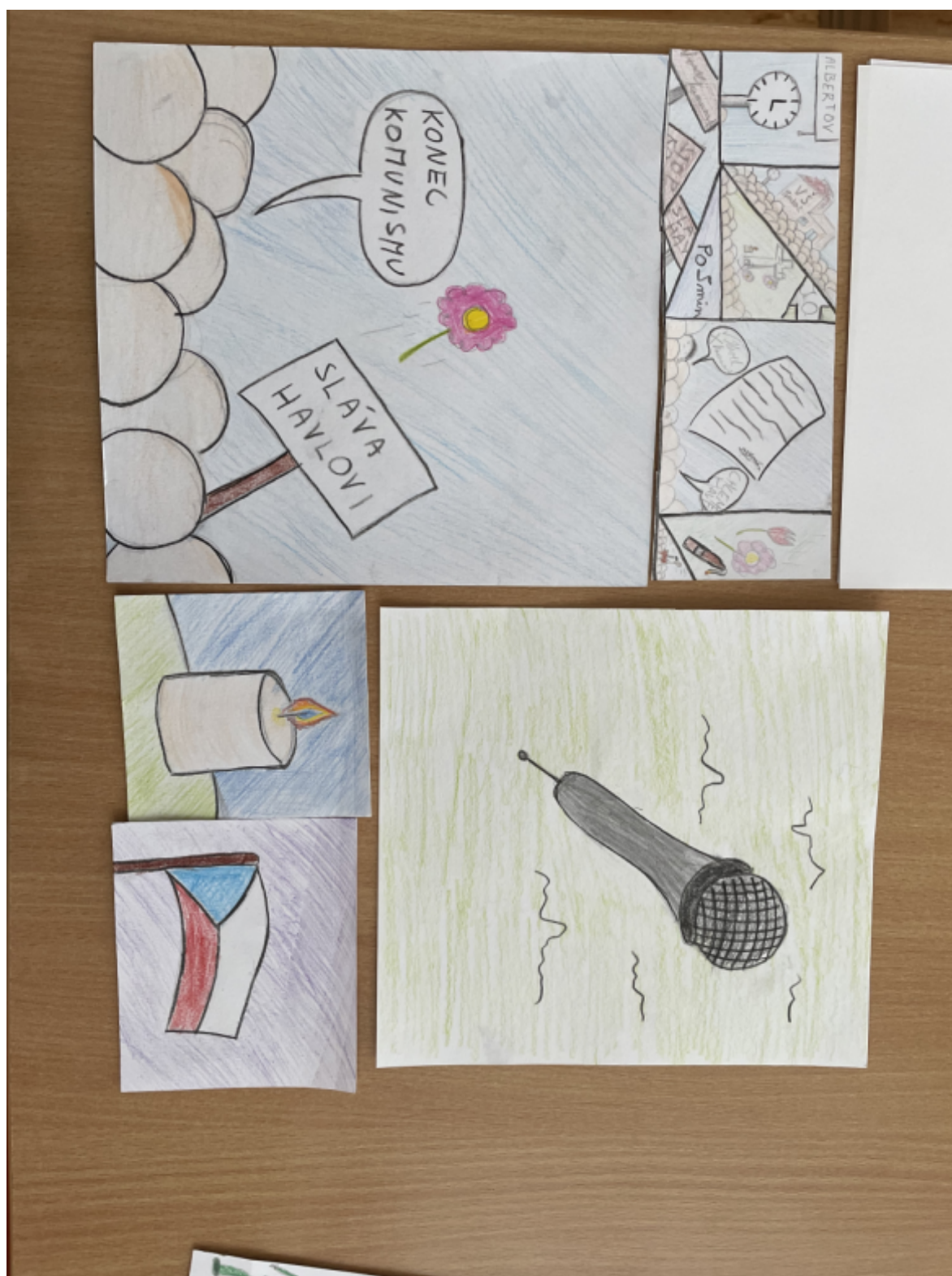
Demonstrace studentů

PRAHA (ČT nažít spravodaj) — Na Albertově v Praze 2 se v šestnáct hodin shromáždilo kolem 15 tisíc studentů pražských vysokých škol, aby zde uctili památku Jana Opletala zavražděného fašisty. Společná akce městské vysokoškolské rady a neorganizovaných studentů měla rozpornou tvář. Ukázala, jak studenti touží hovořit nahlas a otevřeně o svých problémech, že vyžadují rychlejší postup společenských přeměn a také, jak snadno se nechají strhnout k radikalismu. To se projevilo už při rušivých reakcích na projevy řečníků, zejména představitelů městské vysokoškolské rady. Po ukončení shromáždění na Albertově se jeho účastníci průvodem vydali na vyšehradský Slavín, kde měli položit květy ke hrobu Karla Hynek Máchy.

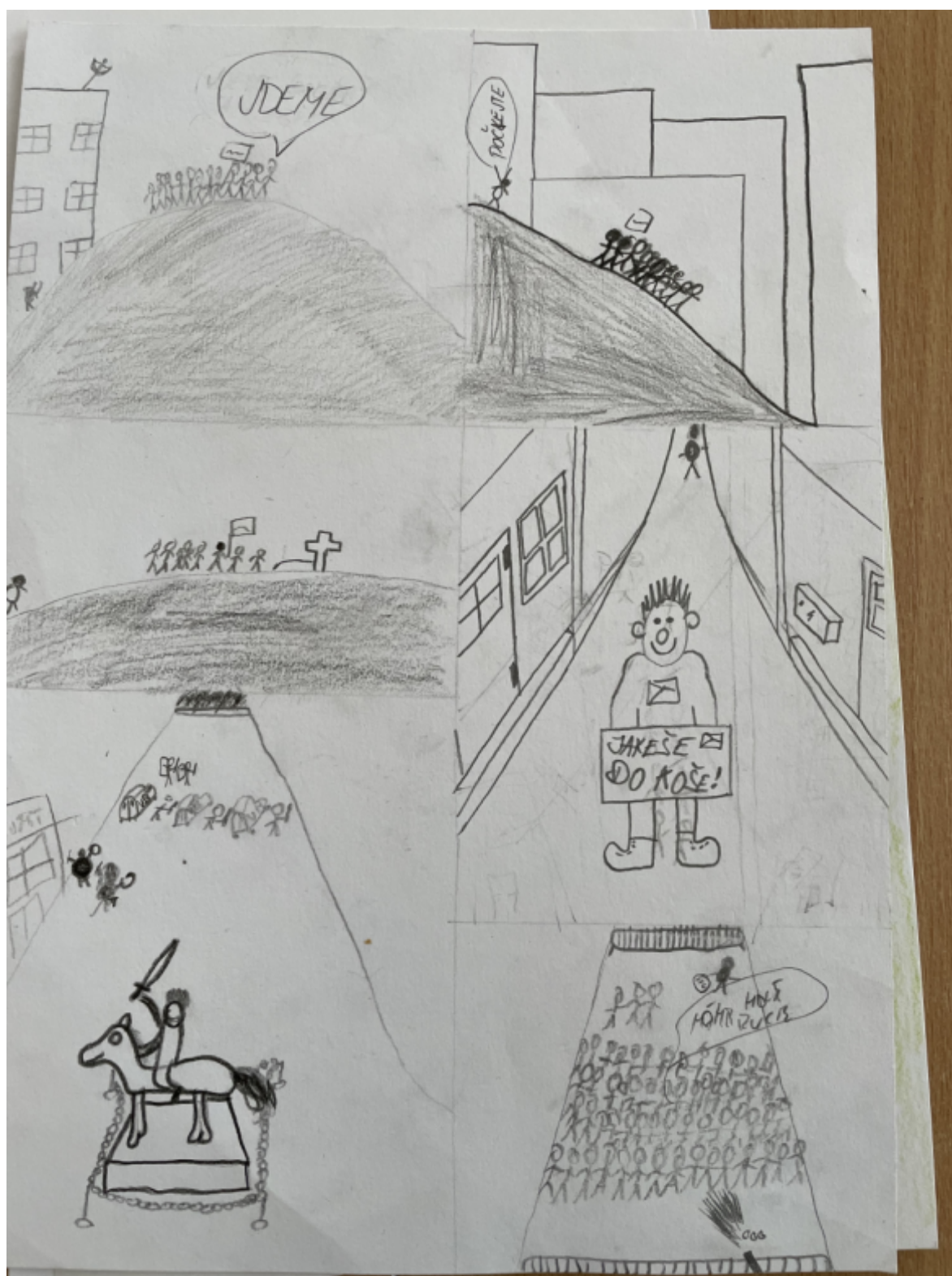
Už na Albertově a potom během pochodu se na transparentech a ve skandovaných pokřících objevovala a postupně převládla hesla, která napadala představitele KSČ, vedoucí úlohu komunistické strany, požadovala zrušení milicí, demisi vlády, svobodné volby a podobně. Na Vyšehradě mělo shromáždění s pietním aktem, který zde měl být ukončen, společného již málo. Postupně tu převládly hlasy, které požadovaly, aby se průvod přesunul do středu města. Ve večerních hodinách davy postupoval k Národnímu divadlu a po Národní třídě.

K udržení veřejného pořádku v centru města byli povoláni příslušníci Veřejné bezpečnosti. Ověřovali totožnost účastníků demonstrace a kolem sta osob bylo předvedeno na místní oddělení VB. Ve 22 hodin byl ve středu města obnoven klid. (18)

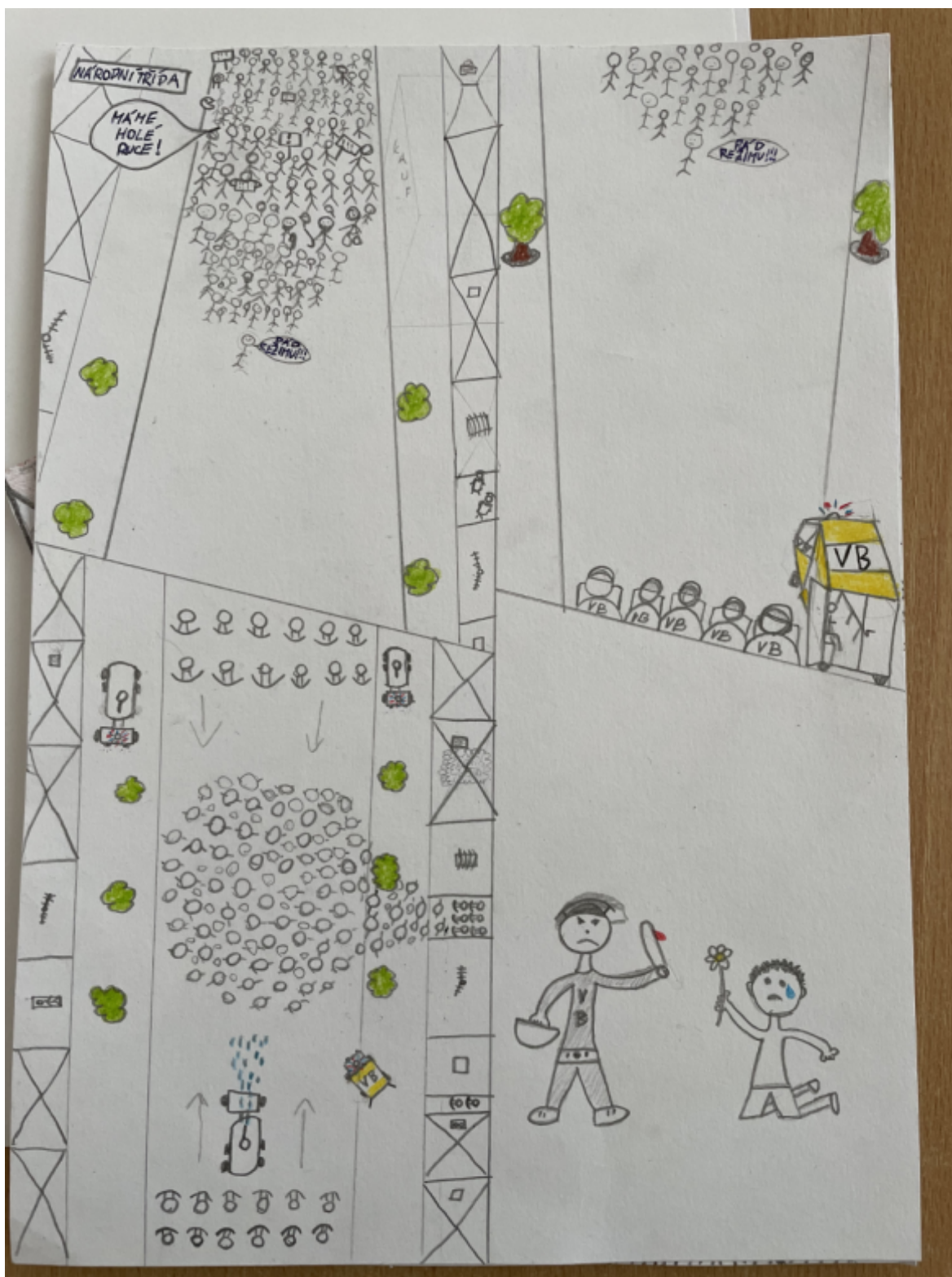
Příloha 4: Foto komiksu 1. skupina

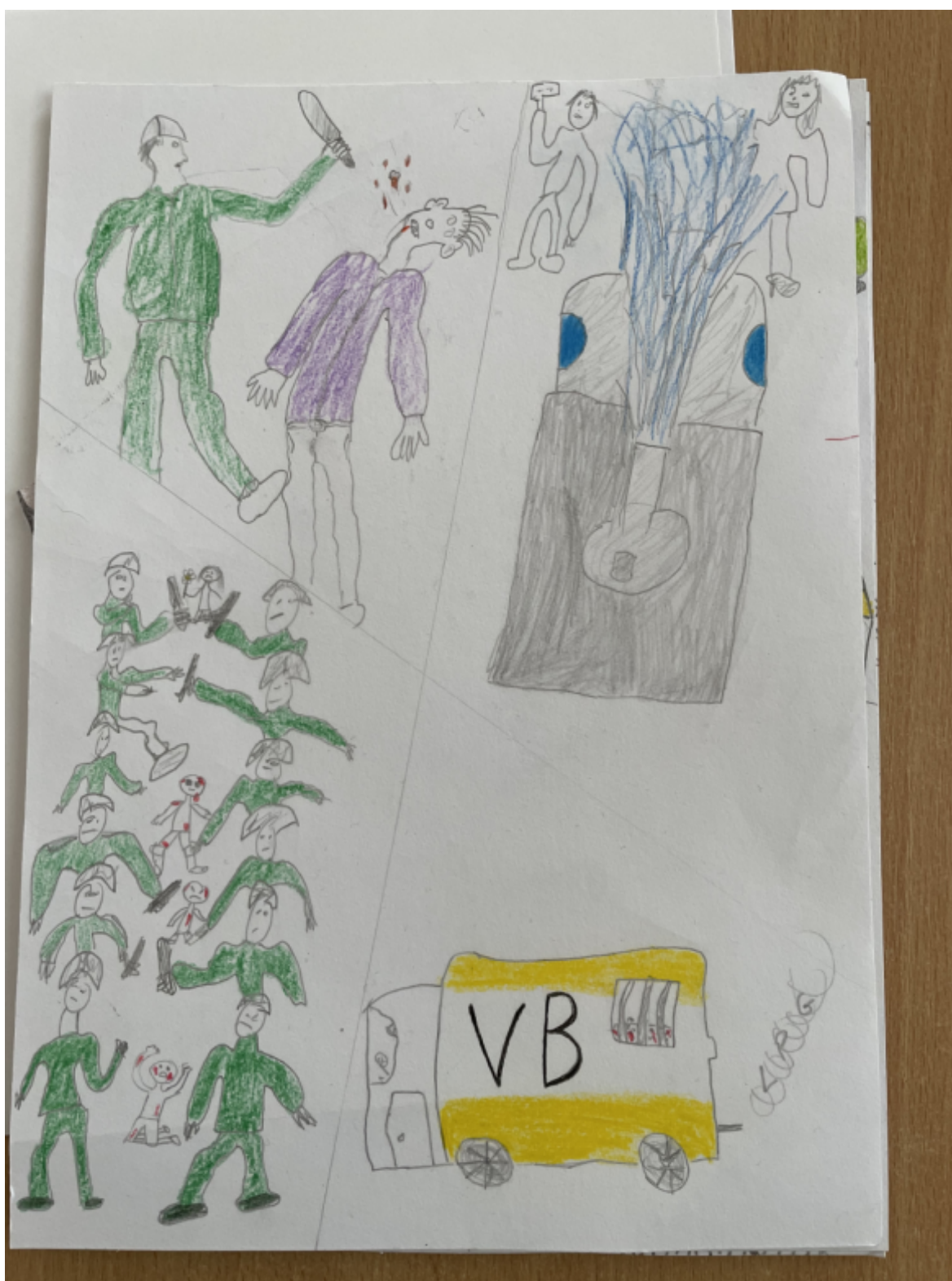
Příloha 5: Foto komiksu 2. skupina

Příloha 6: Foto komiksu 3. skupina

Příloha 7: Foto komiksu 4. skupina 1. část

Příloha 9: Ukázkově vyplněný pracovní list z projektového dne

Sametová revoluce

Jméno:

1. Zamysli se a odpověz na následující otázky:

- Co udělal Jan Palach? Proti čemu protestoval?
Upálil se na protest proti okupaci.
- Proč studenti nemohli uctít památku Jana Palacha?
Jeho čin byl brán jako protiřímání.
- Co by ses pokusil/a udělat na místě studentů?
Připojila bych se k demonstraci.
- Co podle tebe mohlo být v předrevoluční době dobré? Můžeš použít cokoliv, co zaznělo ve videu.
Fakt, že každý musel pracovat.
- Vidiš v něčem, co zaznělo ve videu, nesvobodu? V čem konkrétně? Jak je to dnes?
Nesmít vyjádřit svůj názor. Nesvoboda ve vyjádření víry. Dnes tomu tak není.
- Co by tobě nejvíce vadilo, kdybys žil/a v této době?
Persekuce na základě víry.

Sametová revoluce

2. Vyhledej v osmisměrce 8 pojmů spojených se Sametovou revolucí:

S	H	M	S	T	B	E	S	T	P	L
B	V	A	C	O	M	J	E	H	E	K
A	R	Z	X	P	L	H	C	N	M	R
D	E	R	A	E	Z	A	I	S	C	E
X	C	M	N	J	L	T	K	I	X	
S	A	R	T	A	D	F	E	G	H	O
X	P	U	P	K	N	M	P	L	P	X
O	X	I	E	A	V	H	J	S	T	X
E	K	K	O	B	C	S	T	R	V	C
N	O	R	M	A	X	X	Z	A	O	E
X	Z	S	Z	B	V	M	N	I	U	S

1. normalizace
2. Palach
3. okupace
4. disident
5. revoluce
6. Havel
7. petice
8. stb

4. Co se objevovalo v Praze v létě 1989? Proč?

Německí trubanti, protože obyvatelé východního Německa se přes nás snažili utéct na západ.

5. Po čem volali studenti na Národní třídě? Jak jim režim odpověděl?

Po svobodě. Režim odpovídal násilím.

6. V jednoduchých bodech shrň, co následovalo po 17. listopadu 1989:

- zpráva se šířila
- vznik OF
- další demonstrace
- jednání vlády s OF
- Havel prezidentem
- svobodné volby

Sametová revoluce

7. Přečti si následující článek, který vyšel 18. listopadu 1989 v Rudém právu. Za pomoci učebnice/internetu podtrhni falešná tvrzení uvedená v textu a oprav je.

Demonstrace studentů

Na Albertově v Praze 2 se v šestnáct hodin shromáždilo kolem 15 tisíc studentů pražských vysokých škol, aby zde uctili památku Jana Opletala zavražděného fašisty. Společná akce městské vysokoškolské rady a neorganizovaných studentů měla rozpornou tvář. Ukázala, jak studenti touží hovořit nahlas a otevřeně o svých problémech, že vyžadují rychlejší postup společenských přeměn a také, jak snadno se nechají strhnout k radikálismu. To se projevilo už při rušivých reakcích na projevy řečníků, zejména představitelů městské vysokoškolské rady. Po ukončení shromáždění na Albertově se jeho účastníci průvodem vydali na vyšehradský Slavin, kde měli položit květy ke hrobu Karla Hyška Máchy.

Už na Albertově a potom během pochodu se na transparentech a ve skandovaných pokřících objevovala a postupně převládala hesla, která napadala představitele KSČ, vedoucí úlohu komunistické strany, požadovala zrušení milic, demisi vlády, svobodné volby a podobně. Na Vyšehradě mělo shromáždění s pietním aktem, který zde měl být ukončen, společného již málo. Postupně tu převládly hlasy, které požadovaly, aby se průvod přesunul do středu města. Ve večerních hodinách dav postupoval k Národnímu divadlu a po Národní třídě.

K udržení veřejného pořádku v centru města byli povoláni příslušníci Veřejné bezpečnosti. Ověřovali totožnost účastníků demonstrace a kolem sta osob bylo předvedeno na místní oddělení VB. Ve 22 hodin byl ve středu města obnoven klid.

Misto pro poznámky:

- Nejdůležitější je zde zmínit, jak málo se tu vlastně přišlo o zásluhu na Národní třídě. Našli proti studentům již nyní zmíněná vláda.
- Další chyba zmínka o tom, že na Albertově se na organizaci podíleli "Sociálněisté".
- Na Národní třídě byl jak pohotovostní pluk VB, tak Odbor veřejného usazení mladých tzv. šarvátky barakty.

8. Pokus se vyluštit hesla, která studenti skandovali.

- ✓ Jakeše - od eošk. Jakeše do koše.
- ✓ My máme Havla - oelvašk aadpl. My máme Havla - jakovoni padla.
- ✓ Rude právo psalo - ež ej ásn ut áolm. Rude právo psalo - že je násto mála.
- ✓ 40 let jsme byli vedeni stranou - dte ccheem itj oěnr. 40 let jsme byli vedeni stranou - ted chceme jít rovně.

Demonstrace studentů

PRAHA (Od naší zpravodajky) — Na Albertově v Praze 2 se v šestnáct hodin shromáždilo kolem 15 tisíc studentů pražských vysokých škol, aby zde uctili památku Jana Opletala zavražděného fašisty. Společná akce městské vysokoškolské rady a neorganizovaných studentů měla rozpornou tvář. Ukázala, jak studenti touží hovořit nahlas a otevřeně o svých problémech, že vyžadují rychlejší postup společenských přeměn a také, jak snadno se nechají strhnout k radikálismu. To se projevilo už při rušivých reakcích na projevy řečníků, zejména představitelů městské vysokoškolské rady. Po ukončení shromáždění na Albertově se jeho účastníci průvodem vydali na vyšehradský Slavin, kde měli položit květy ke hrobu Karla Hyška Máchy.

Už na Albertově a potom během pochodu se na transparentech a ve skandovaných pokřících objevovala a postupně převládala hesla, která napadala představitele KSČ, vedoucí úlohu komunistické strany, požadovala zrušení milic, demisi vlády, svobodné volby a podobně. Na Vyšehradě mělo shromáždění s pietním aktem, který zde měl být ukončen, společného již málo. Postupně tu převládly hlasy, které požadovaly, aby se průvod přesunul do středu města. Ve večerních hodinách dav postupoval k Národnímu divadlu a po Národní třídě.

K udržení veřejného pořádku v centru města byli povoláni příslušníci Veřejné bezpečnosti. Ověřovali totožnost účastníků demonstrace a kolem sta osob bylo předvedeno na místní oddělení VB. Ve 22 hodin byl ve středu města obnoven klid. (las)

Sametová revoluce

- ✓ Konec vlády - éénjd yantsr. Konec vlády jedné strany.
- ✓ Máme - éohl eurc. Máme holé ruce.
- ✓ Na Stěpána - zbe pěatnša. Na Stěpána bez Stěpána.

9. Zamysli se nad tím, co jednotlivá hesla znamenala:

Studenti chtěli změnu ve vládě, již nechali jednu stranu.
Dále nechali taluce, ale chtěli hradu.

Máme holé ruce je typické po 17. listopadu. Studenti chování neměli, ale mlčeli se byli obzvláště.

10. Přečti si jednotlivé výroky a modře označ ty, které z nich patří do dnešní doby a červeně ty, které patří do doby před revolucí.

K volbám můžeme dobrovolně.

Nikdo mě nemůže stíhat pro mé politické přesvědčení.

Muži tu musí na 2 roky povinně na vojnu.

Naše země je členem NATO.

U voleb je výběr z mnoha politických stran.

Jsmo člené Evropské unie.

Máme velkou míru nezaměstnanosti.

Mohu sehnat a poslouchat hudbu, která se mi líbí.

Zatýkáni kvůli politickému přesvědčení.

Mám svobodu vyznání.

Všichni mají práci. Musí.

Mohu cestovat kam budu chtít a kdy budu chtít.

Pokud budu chtít, tak mohu jít do armády. Ale nemusím.

Nemohu cestovat, nedostal jsem povolení vyjet.

Mohu studovat po splnění studijních podmínek a získání doporučení.

Pro svou víru mohu být perzekuován.

Po splnění studijních podmínek mohu studovat.

V naší zemi je vláda jedné strany.

Naše republika je okupována ruskými vojáky.

Kolem našeho státu není ostnatý drát.

Neomezený přístup k informacím.

Nejsem nucen být členem žádné organizace.

Politické procesy proti spoluobčanům, kteří často skončí popravení nebo ve vězeních.

V obchodech je mnoho druhů zboží.

Je tu cenzura.

V televizi je spousta filmů o hrdinech z USA.

Naše země je členem Varšavské smlouvy.

Sametová revoluce

11. Vypočítej:

Jak dlouho musel člověk šetřit na nové auto v roce 1989 versus jak dlouho musí šetřit teď?
Za částku, kterou mohl a může člověk ušetřit považujeme třetinu průměrného platu.

Průměrná cena auta v roce 1989: 79 250 Kčs
Průměrný plat v roce 1989: 3 170 Kčs
Jak dlouho musel člověk šetřit na nové auto v roce 1989?

$$\text{Třetina } 1057 \quad 79\,250 : 1057 = 75 : 12 = 6,25$$

Na nové auto musel člověk šetřit 75 měsíců (6,25 let).

Průměrná cena nového auta dnes: 631 720 Kč
Průměrný plat dnes: 37 903 Kč
Třetina platu: 12 634,3 Kč

$$631\,720 : 12\,634 = 50 : 12 = 4,2$$

Jak dlouho musí člověk na auto šetřit nyní?

Nyní musí člověk šetřit 50 měsíců (4,2 let).

12. Podívej se na cvičení 9 a odpověz na následující otázky:

- Zamysli se nad tvrzením, „Za komunistů jsme se měli líp.“. Co si o něm myslíš? Může to tak opravdu být? Pokud ano, proč?
Ne.
- Co ze zmiňovaného v předchozím cvičení pro sebe považuješ za nejhorší?
Nesvoboda názorů.
- Je něco, co tě ze zmiňovaného překvapilo? Nebo tě zaujalo?
Překvapení na základě výz.

13. Dokonči následující věty:

Díky Sametové revoluci žijeme ve svobodné zemi.

Protože se Sametová revoluce odehrála, mohu ... se svobodně vyjadřovat.

Kdyby se Sametová revoluce neodehrála, ... dále bychom byli nesvobodní.